

Regeringens proposition

1997/98:87

Konstnärernas villkor

Prop.
1997/98:87

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Harpsund den 12 mars 1998

Thage G Peterson

Marita Ulvskog
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lägger regeringen fram förslag som skall förbättra konstnärernas villkor. Inriktningen på statens insatser för konstnärerna som de presenterades av regeringen i propositionen om kulturpolitik (prop. 1996/97:3) står fast. Avsikten är att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete. Förslagen syftar dels till att förstärka ersättningarna för utfört arbete, dels till att stimulera konstnärernas arbetsmarknad så att en ökad efterfrågan uppstår. En ökad efterfrågan leder till ökade arbetsmöjligheter och därmed till ökade inkomster.

En rad förstärkningar av statens stödinsatser förordas inom bild- och formområdet för att öka utställningsmöjligheterna. Dessutom föreslås införandet av en ny stödordning för vissa utställare av bild- och formkonst. Vidare förordas regeringen förstärkningar av befintliga ersättningar och bidrag till konstnärer inom bild- och formområdet.

Inom ton- och musikområdet föreslås en ny stödordning för ersättning för bibliotekens utlåning av musikfonogram (fonogramersättning). Vidare förordas ökningar av stöden till fria musikgrupper och fonogramutgivning. Regeringen förordas också ökningar av bidragen till lokala och regionala teater-, dans- och musikinstitutioner samt till Svenska rikskonserter, bl.a. för att öka beställningarna av tonsättares och kompositörers verk. Dessutom förordas en förstärkning av bidragen till konstnärer inom tonområdet.

Inom scen- och filmområdet föreslås att bidrag till en tredje anställningsform inom teatern införs under en försöksperiod. Regeringen förordas också förstärkt stöd till fria teater- och dansgrupper. Ytterligare insatser för dansen förordas, liksom ökat stöd till produktion av kortfilm.

Inom ordområdet föreslås två nya stödformer, nämligen stöd för att främja nyskriven svensk dramatik och stöd till en digital pjäsbank. Prop. 1997/98:87

Slutligen föreslås att ett stöd för arbetsförmedling vid centrumbildningarna införs under en försöksperiod. Regeringen förordar också ökat verksamhetsbidrag till centrumbildningarna och till det internationella kulturutbytet.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2	Förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde	6
3	Ärendet och dess beredning	7
3.1	Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen.....	7
3.2	Konstnärstödsutredningen	7
3.3	Konstnärersättningsutredningen.....	8
3.4	Relation till budgetpropositionen för år 1999 och finansiering	8
4	Inriktningen på statens insatser för konstnärerna	9
5	Konstnärernas villkor	12
5.1	Konstnärernas antal och verksamhetsinriktning	12
5.2	Konstnärernas arbetsmarknad.....	12
5.3	Konstnärernas ekonomiska förhållanden.....	13
6	Nuvarande statliga stöd till konstnärer.....	15
6.1	Kulturpolitiska stödformer.....	15
6.1.1	Individuellt riktade ersättningar och bidrag....	15
6.1.2	Bidrag till institutioner och organisationer.....	17
6.2	Arbetsmarknadspolitiska stödformer.....	18
6.2.1	Passiva arbetsmarknadspolitiska stöd.....	18
6.2.2	Aktiva arbetsmarknadspolitiska stöd.....	19
7	Konstnärer inom bild- och formområdet.....	21
7.1	Verksamhetsbidrag till vissa utställare m.m.	21
7.2	Ersättningar och bidrag till konstnärer	24
8	Konstnärer inom ton- och musikområdet.....	28
8.1	Fonogramersättning	28
8.2	Stöd till vissa musikändamål	33
9	Konstnärer inom scen- och filmområdet	38
9.1	En tredje anställningsform inom teatern.....	38
9.2	Stöd till vissa teater-, dans- och filmändamål.....	39
10	Konstnärer inom ordområdet.....	42
10.1	Stöd för att främja nyskriven svensk dramatik m.m.	42
11	Förmedling av konstnärers arbete och internationellt kulturutbyte.45	
11.1	Centrumbildningar.....	45
11.2	Stöd till internationellt kulturutbyte.....	46
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Arbete åt konstnärer (SOU 1997:183)	50
Bilaga 2	Sammanfattning av betänkandet Generella konstnärstöd (SOU 1997:184)	56
Bilaga 3	Sammanfattning av betänkandet Fonogramersättning (SOU 1997:140)	59

Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet Arbete åt konstnärer (SOU 1997:183)	61	Prop. 1997/98:87
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet Generella konstnärsstöd (SOU 1997:184)	62	
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet Fonogramersättning (SOU 1997:140).....	63	
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1998		64	

Regeringen föreslår att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde,

dels godkänner vad regeringen föreslår om

2. ett statligt stöd för verksamhetsbidrag till vissa utställare inom bild- och formområdet (avsnitt 7.1),

3. att det statliga stödet till organisationer inom bild- och formområdet utvidgas till att också omfatta stöd till kollektivverkstäder (avsnitt 7.1),

4. fonogramersättning för folk- och skolbibliotekens utlåning av ljudupptagningar av musikaliska verk samt musikalier (avsnitt 8.1),

5. ett statligt bidrag till en tredje anställningsform inom teatern under en försöksperiod (avsnitt 9.1)

6. ett statligt stöd för att främja nyskriven svensk dramatik (avsnitt 10.1),

7. ett statligt stöd till en digital pjäsbank (avsnitt 10.1) samt

8. ett statligt stöd för arbetsförmedling vid centrumbildningarna under en försöksperiod (avsnitt 11.1).

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) Prop. 1997/98:87 om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhets- område

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde skall införas två nya paragrafer, 4 och 4 a §§, av följande lydelse.

4 §¹ Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) prövar frågor om fördelning av statliga medel till upphovsmän på musikområdet för utlåning av deras verk genom det allmänna biblioteksväsendet.

4 a § Föreningen Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI) prövar frågor om fördelning av statliga medel till utövande konstnärer på musikområdet för utlåning genom det allmänna biblioteksväsendet av verk som de har medverkat i.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999.

¹ Förutvarande 4 § upphävd genom 1994:305.

3.1 Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen

I april 1997 bemyndigade regeringen chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att kartlägga omfattningen av konstnärernas arbetslöshet. Vidare skulle utredaren analysera hur de nuvarande aktiva arbetsmarknadspolitiska insatserna för yrkesverksamma konstnärer fungerar. Utredaren skulle därvid lämna förslag till hur de arbetsmarknadspolitiska medel som riktas till konstnärer kan användas mer effektivt inom ramen för redan befintliga stöd- och åtgärdssystem. I uppdraget ingick även att närmare granska de s.k. centrumbildningarnas arbetsförmedlande roll samt lämna förslag till åtgärder som tydligare kan avgränsa den mottagargrupp till vilken de arbetsmarknadspolitiska insatserna inom kulturområdet riktas. Förslagen skulle ha sin utgångspunkt i de övergripande nationella målen för arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken. Utredningen antog namnet Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen.

Den 22 december 1997 överlämnades betänkandet *Arbete åt konstnärer* (SOU 1997:183). Utredningens sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanser som yttrat sig finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Regeringskansliet, Kulturdepartementet, (dnr Ku97/4977/Ko). Det finns förslag i betänkandet som inte tas upp till behandling i denna proposition. Dessa förslag rör förordnings- och regleringsbrevsfrågor inom Arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde. Regeringen har ännu inte tagit ställning till hur dessa förslag skall behandlas.

3.2 Konstnärstödsutredningen

I oktober 1996 bemyndigade regeringen chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att lämna förslag till utformningen av ett kulturpolitiskt grundat generellt stöd till främst konstnärliga och litterära egenföretagare. I uppdraget ingick även att redovisa konstnärers ekonomiska förhållanden. Utredningen antog namnet Konstnärstödsutredningen.

Betänkandet *Generella konstnärstöd* (SOU 1997:184) överlämnades den 22 december 1997. Utredningens sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanser som yttrat sig finns i *bilaga 5*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Regeringskansliet, Kulturdepartementet, (dnr Ku97/4978/Ko). Utredaren har även överlämnat betänkandet *Konstnärernas verksamhetsinriktning och ekonomiska förhållanden* (SOU 1997:190) som bygger på en omfattande SCB- och enkätundersökning bland konstnärer. Betänkandet har inte remissbehandlats, men det har översänts för kännedom till remissinstanserna.

I oktober 1996 bemyndigade regeringen chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att utarbeta ett förslag till regelsystem avseende en offentlighetsavgift på vidareförsäljning av icke upphovsrättsligt skyddad konst. Utredaren hade också till uppgift att utreda formerna för ersättning till upphovsmän för utlåning av fonogram. Utredningen antog namnet Konstnärersättningsutredningen.

Utredningen överlämnade i augusti 1997 ett delbetänkande, En fond för unga konstnärer (SOU 1997:106). Regeringen bedömer att utredarens förslag saknar förutsättningar att genomföras. Betänkandet har därför inte blivit föremål för remissbehandling.

I oktober 1997 överlämnades slutbetänkandet Fonogramersättning (SOU 1997:140). Utredningens sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 3*. Slutbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanser som yttrat sig finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Regeringskansliet, Kulturdepartementet, (dnr Ku97/4507/Ko).

Lagrådet

I propositionen lämnas ett förslag till ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde. Ändringen är av en sådan karaktär att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

3.4 Relation till budgetpropositionen för år 1999 och finansiering

I denna proposition lämnar regeringen förslag och bedömningar inom en total ram för år 1999 på 69 miljoner kronor, varav 35 miljoner kronor avser tidsbegränsade insatser för bl.a. försöksverksamheter inom Arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde. Av den totala ramen har regeringen för avsikt att i budgetpropositionen för år 1999 bl.a. föreslå att ca 13 miljoner kronor fördelas till konstnärer på bild- och formområdet, ca 18 miljoner kronor till konstnärer på ton- och musikområdet och ca 21 miljoner kronor till konstnärer på scen- och filmområdet.

Åtgärderna skall finansieras inom såväl utgiftsområde 17 (Kulturdepartementet) som utgiftsområde 14 (Arbetsmarknadsdepartementet). Där inget annat anges avses utgiftsområde 17. Regeringens samlade förslag till statsbudget för år 1999 presenteras i budgetpropositionen hösten 1998.

Regeringens bedömning: Statens insatser för konstnärerna bör förstärkas. Inriktningen bör vara den som regeringen förordade i propositionen om kulturpolitik (prop. 1996/97:3). Målet bör vara att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete. Åtgärderna bör inriktas på att höja ersättningen för utfört konstnärligt arbete och att stimulera konstnärernas arbetsmarknad så att en ökad efterfrågan uppstår. Det är angeläget att de insatser som föreslås i denna proposition nyttjas för att undanröja rådande skillnader i villkor mellan män och kvinnor inom konstnärsyrket. Vissa åtgärder bör vidtas för att begränsa mottagargruppen av arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet.

I kulturpropositionen lade regeringen fram förslag till en långsiktig kulturpolitik. När det gäller insatserna för konstnärerna angavs följande inriktning.

Statens insatser bör syfta till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna. Vidare bör staten verka för att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört arbete. Regelverken på alla politikområden bör anpassas så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden. Möjlighet bör ges till konstnärlig förnyelse och konstnärligt utvecklingsarbete genom olika former av direkt konstnärsstöd. Möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte bör förbättras.

Riksdagens beslut med anledning av kulturpropositionen innebar nya och förstärkta insatser för att förbättra konstnärernas villkor (bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Flera stöd- och ersättningsformer till konstnärer förstärktes fr.o.m. budgetåret 1997. Bl.a. infördes en individuell visningsersättning för bild- och formkonstnärer. Möjligheterna att erhålla utställningsersättning ökade. Antalet långtidsstipendier mer än fördubblades. Konstnärsnämnden fick ett utökat uppdrag inom det internationella konstnärsutbytet och tilldelades medel för att utveckla ett internationellt ateljécentrum i Sverige (International Artists' Studio Program in Sweden, IASPIS). Ett statligt stöd inrättades för verksamhet med länskonstnärer i syfte att höja intresset för konst och kultur i hela landet.

Samtidigt pekade regeringen i kulturpropositionen på behovet av flera samverkande åtgärder för konstnärerna. En utvecklad upphovsrättslig lagstiftning ökar t.ex. konstnärernas möjlighet till försörjning. Ytterligare ansträngningar borde göras för att hitta system som vid sidan av de selektiva stöden generellt förbättrar konstnärernas villkor och som ger dem möjlighet till kontinuitet i det konstnärliga skapandet. Vidare borde de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för konstnärer så långt det är möjligt anpassas till de kulturpolitiska målen.

Mot denna bakgrund tillsatte regeringen under hösten 1996 och våren 1997 tre olika utredningar med det gemensamma uppdraget att lämna

förslag som förbättrar konstnärernas villkor (se avsnitt 3). Samtliga utredningar har lämnat sina slutbetänkanden under hösten 1997. Med dessa utredningar som grund lägger regeringen i denna proposition fram förslag som fullföljer den inriktning som lades fast i propositionen om kulturpolitik. Målet är att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete. Förslagen syftar till att höja ersättningarna för utfört arbete och till att stimulera konstnärernas arbetsmarknad så att en ökad efterfrågan uppstår.

En av utredningarna, Konstnärstödsutredningen, har kommit fram till att det i dagsläget inte finns förutsättningar för att införa ett generellt konstnärstöd, utan föreslår i stället åtgärder inom de olika konstområdena i syfte att förstärka konstnärernas ekonomiska förhållanden. Regeringen delar tillsammans med flertalet remissinstanser uppfattningen att det är effekten, inte formen, som bör vara utslagsgivande vid valet av insatser. Insatserna bör syfta till att kompensera låga intäkter av konstnärlig verksamhet samt till att minska yrkesverksamma konstnärers beroende av icke-konstnärliga försörjningsarbeten och därigenom medverka till att stimulera konstnärligt skapande.

I kulturpropositionen pekade regeringen på att arbetsmarknadspolitiken efterhand kommit att bli allt viktigare från kulturpolitisk synpunkt. Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen har haft regeringens uppdrag att analysera hur de nuvarande arbetsmarknadspolitiska insatserna för yrkesverksamma konstnärer fungerar samt att göra en översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket. Utredningen pekar på ett övertygande sätt på den strukturella obalans som råder på den konstnärliga arbetsmarknaden. Det främsta problemet är den närmast konstanta överetableringen av icke kvalificerade konstnärer och de samhälleliga kostnader som följer av detta. Ett skäl till denna obalans är omfattningen och inriktningen på de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som har riktats mot kulturområdet.

I jämförelse med de resurser som satsas på kulturpolitiken avsätter staten mycket stora belopp till arbetsmarknadspolitiken. Omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder som saknar koppling till de kulturpolitiska målen upprätthåller ett kulturutbud som annars inte skulle finnas och kan därmed innebära att oetablerade konstnärer stannar kvar i yrket trots avsaknaden av konstnärliga uppdrag mellan åtgärderna. Detta leder för en stor andel av de arbets sökande till en permanent rundgång mellan arbetsmarknadspolitiska åtgärder och arbetslöshet.

Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen bedömer att ungefär en tredjedel av de som är inskrivna vid arbetsförmedlingarna som arbetslösa konstnärer i första hand borde söka sin försörjning på den ordinarie arbetsmarknaden. Därmed skulle möjligheterna för dessa personer att etablera sig på arbetsmarknaden öka avsevärt. Samtidigt skulle utrymmet för etablerade konstnärer öka på kulturarbetsmarknaden.

Som utredningen visat och som bekräftats av ett stort antal remissinstanser, krävs det åtgärder inom ramen för såväl arbetsmarknadspolitiken som kulturpolitiken för att komma till rätta med den strukturella obalans som i dag råder på kulturarbetsmarknaden. Regeringen vill här framhålla att en minskning av utbildningsplatserna för konstnärliga utbildningar

inte är någon acceptabel lösning på problemet med en överetablering av konstnärer. Däremot står regeringen bakom bedömningen att de arbetsmarknadspolitiska insatserna i större utsträckning bör vara inriktade mot redan etablerade konstnärliga yrkesutövare.

I denna proposition lägger regeringen fram förslag till åtgärder inom såväl Kulturdepartementets som Arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområden. Det handlar om nya och utvidgade stödformer, liksom om förstärkningar av befintliga stöd. Därtill bör åtgärder vidtas i syfte att begränsa de oetablerade konstnärernas tillgång till såväl aktiva som passiva arbetsmarknadsåtgärder riktade mot kulturarbetsmarknaden. Regeringen vill här informera riksdagen om sin avsikt att ge Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) i uppdrag att vidta sådana åtgärder.

När det gäller konstnärgruppen som helhet har utredningsarbetet visat att det finns skillnader mellan manliga och kvinnliga konstnärers förutsättningar på den konstnärliga arbetsmarknaden. Exempelvis är kvinnornas inkomster i regel lägre än de manliga konstnärernas. Regeringen ser det som angeläget att de insatser som föreslås i denna proposition nyttjas för att undanröja rådande skillnader i villkor mellan män och kvinnor inom konstnärsyrket.

Utöver de förslag som lämnas i denna proposition har regeringen i dag även beslutat om en lagrådsremiss med förslag till upphovsrättslig ersättning vid spridning av tomband för att i viss mån kompensera upphovsmän för tillåten kopiering av deras verk (s.k. kassettersättning).

5.1 Konstnärernas antal och verksamhetsinriktning

Det är närmast omöjligt att med någon större precision ange hur många personer som i dag kan sägas vara konstnärer till yrket. Härvid är tillgänglig statistik alltför bristfällig. En annan försvårande omständighet vid beräkningar av antalet yrkesverksamma konstnärer är att det saknas något som kan betecknas som ett enhetligt konstnärsyrke. Av bland annat dessa skäl varierar antalet konstnärer i olika undersökningar från omkring 36 000 enligt folk- och bostadsräkningen, till omkring 21 000 enligt medlemsstatistiken i Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS). Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen bedömer att antalet yrkesverksamma konstnärer är ca 25 000.

Antalet yrkesverksamma konstnärer har dock under alla omständigheter ökat under de senaste 20 åren. Ökningen framgår såväl i folk- och bostadsräkningen som i konstnärsorganisationernas medlemsstatistik. Enligt folk- och bostadsräkningen var ökningen 33 procent, exkl. yrkesgruppen journalister, mellan åren 1975 och 1990.

När det gäller konstnärernas verksamhetsinriktning kan konstateras, utifrån KLYS medlemsstatistik för år 1997, att Svenska Musikerförbundet Kulturarbetarförbundet, Svenska Teaterförbundet och Konstnärernas Riksorganisation har flest medlemmar (4 042, 3 850 resp. 3 200). Författarna utgör i sammanhanget också en stor grupp med 2 400 medlemmar i Sveriges Författarförbund. Den till antalet medlemmar minsta gruppen är Svenska Tonkonstnärsförbundet, som hade 143 medlemmar år 1997. Fördelat på de olika konstnärskategorierna inom KLYS är tongruppen störst med omkring 7 000 medlemmar. Därefter följer bild- och formområdet med närmare 6 000 anslutna, scen- och filmområdet med drygt 4 800 anslutna och ordområdet (författare, översättare och dramatiker) med närmare 3 000 anslutna.

5.2 Konstnärernas arbetsmarknad

Även om förutsättningarna på arbetsmarknaden för de fyra konstnärskategorierna – ord, bild och form, ton samt scen och film – i många avseenden är olika uppvisar de också gemensamma drag som skiljer dem från vad som är normalt på den ordinarie arbetsmarknaden. Bland annat är antalet tillsvidareanställningar mycket få. I stället har många tidsbegränsade anställningar eller kortare uppdrag. Det gör att många utövande konstnärer har återkommande perioder av arbetslöshet. Omkring 50 procent av de yrkesverksamma konstnärerna är egenföretagare. Denna grupp konstnärer är sällan arbetslösa i traditionell mening. Däremot är de många gånger inkomstlösa under perioder av skapande eller därför att de har svårt att få avsättning för sina alster.

Bild- och formkonstnärer är i större utsträckning än andra konstnärer beroende av att hämta sin försörjning från andra icke konstnärliga arbe-

ten. Därmed har de drabbats hårt av lågkonjunkturen då även sådana arbetsmöjligheter minskat. Bild- och formkonstnärerna är också mycket beroende av utvecklingen inom byggsektorn eftersom den konstnärliga utsmyckningen av nya miljöer länge varit den största enskilda inkomstkällan för en stor grupp konstnärer. Bildkonstnärerna utgör också den enskilt största konstnärgruppen av anmälda hos arbetsförmedlingen.

Konstnärer inom tonområdet har sett sin arbetsmarknad krympa under senare år. Såväl de offentliga arrangörerna i kommun och landsting som arrangerande musikföreningar har fått allt svårare att finansiera gästframträdanden av enskilda musiker och musikgrupper. I alltför stor utsträckning har turnéer av etablerade musiker ersatts av bl.a. framträdanden av mindre etablerade lokala musiker vilket bidragit till att ersättningsnivåerna för de etablerade musikerna har sjunkit.

Scenkonstnärerna har liknande problem som konstnärerna inom tonområdet. Även här har arrangörer inom kommun och landsting svårt att finansiera gästspel av etablerade scenkonstnärer eller fria teater- och dansgrupper. En vikande ekonomi har också lett till att allt färre grupper har ekonomiskt utrymme att anlita konstnärer inom andra konstnärs kategorier i sina uppsättningar (dramatiker, musiker, scenografer m.fl.), vilket bidragit till att dessa konstnärsgupper indirekt drabbats av de problem som teatern har.

Konstnärer inom ordområdet (författare, översättare och dramatiker) är i högre grad än andra konstnärsgupper beroende av ett antal mellanhänder för att nå sin publik. Det kan vara förläggare, bokhandlare eller bibliotekens inköpare. När denna tröskel väl passerats öppnar sig dock möjligheter för andra typer av inkomster, t.ex. genom föreläsningar på bibliotek och hos studieförbund. Den statliga biblioteksersättningen utgör en viktig inkomstkälla.

Även dramatikerna har fått se sin arbetsmarknad krympa under senare år. Endast ca 30 av Dramatikerförbundets omkring 500 medlemmar kan försörja sig på att skriva dramatik. Allt fler teatrar, inte minst fria grupper, har minskat sina beställningar av nyskrivna verk. Det ökande antalet svenskskrivna TV-serier av underhållningskaraktär innebär dock en viss ökning av antalet arbetstillfällen.

5.3 Konstnärernas ekonomiska förhållanden

Uppgifterna om de yrkesutövande konstnärernas inkomstförhållanden är mycket bristfälliga. Konstnärstödsutredningen fick därför tillstånd att beställa en särskild SCB-undersökning av konstnärernas ekonomiska förhållanden. Undersökningen bygger bland annat på inkomstuppgifter för år 1995 samt en enkätundersökning som genomfördes under hösten 1997. Av undersökningen framgår bl.a. följande.

Generellt sett har konstnärer inom samtliga genrer låga inkomster av sitt konstnärliga arbete. I genomsnitt kommer endast omkring en femtedel av konstnärernas inkomster från det konstnärliga arbetet. Resterande inkomst kommer från arbeten vid sidan av det konstnärliga. Konstnärernas sammanlagda bruttoinkomster är också låga, i genomsnitt omkring 140 000 kr, vilket motsvarar 80 procent av genomsnittet för befolkningen

totalt sett. Genomsnittsinkomsten är lägst bland bild- och formkonstnärerna, 98 500 kr, vilket motsvarar knappt 60 procent av genomsnittet för befolkningen i stort.

Den genomsnittliga taxerade förvärvsinkomsten för hela konstnärskåren var 125 000 kr, vilket är drygt 40 000 kr lägre jämfört med den genomsnittliga taxerade inkomsten för befolkningen i stort. Även här låg bildkonstnärerna lägst med en genomsnittlig taxerad inkomst på 85 000 kr.

Av de egenföretagande konstnärerna har bildkonstnärerna den lägsta genomsnittliga inkomsten av konstnärligt arbete med drygt 11 000 kr per år. De högsta inkomsterna av konstnärligt arbete har tecknare och illustratörer med 56 000 kr i genomsnitt. Därefter kommer dramatiker, författare och översättare med 53 000 kr.

I SCB:s undersökning av konstnärerna var 53 procent män och 47 procent kvinnor. Kvinnornas inkomster var i genomsnitt 85 procent av männens. För hela befolkningen är motsvarande andel 73 procent.

När det gäller utbildningsnivån för konstnärer i Sverige visar undersökningen att mer än hälften av konstnärerna har eftergymnasial utbildning som är tre år eller längre, vilket kan jämföras med den yrkesarbetande delen av befolkningen i övrigt där motsvarande andel är drygt tio procent.

Statligt stöd till konstnärer lämnas såväl inom ramen för kulturpolitiken som inom arbetsmarknadspolitiken. Målen för kulturpolitiken är bl.a. att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar. Arbetsmarknadspolitiken skall bidra till att lösa strukturella obalanser, anpassa utbud till efterfrågan på arbetskraft, förhindra att långtidsarbetslöshet uppstår, samt främja arbetskraftens anpassning till den reguljära arbetsmarknadens behov.

Staten avsätter årligen omkring 4,7 miljarder kronor för insatser inom kulturområdet. Därtill kommer omkring 1,3 miljarder kronor som direkt eller indirekt når kulturområdet via arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta förhållande finner inte sin motsvarighet på någon annan arbetsmarknad.

6.1 Kulturpolitiska stödformer

Inom ramen för kulturpolitiken är de stöd som riktas direkt till konstnärer av två olika slag, ersättningar och bidrag. Dessutom lämnas statligt stöd till olika institutioner och organisationer som även kommer konstnärer till del.

6.1.1 Individuellt riktade ersättningar och bidrag

Med ersättning avses sådant statligt stöd som ges till upphovsmän på grund av inskränkningar i upphovsrätten eller då upphovsrättslig reglering saknas men det offentliga utnyttjandet är av en sådan omfattning att det är kulturpolitiskt motiverat att ersättning ges.

Bibliotek ersättning ges till upphovsmän för bibliotekens användning av deras verk. Bestämmelser om bibliotek ersättningen finns i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond. Ersättningen finansieras genom ett årligt statligt anslag till fonden. Motsvarande ersättning utges för utlåningen av talböcker, den s.k. *talboks ersättningen*.

Särskilda insatser för konstnärer på musikområdet, lämnas enligt förordningen (1989:500) om vissa särskilda insatser på kulturområdet. Enligt förordningen utges en kollektiv ersättning till upphovsmän på musikområdet och fonogramartister som kompensation för utlåningen av musikaliska verk från bibliotek. Ersättningen är till skillnad från bibliotek ersättningen inte direkt relaterad till antalet lån. Beloppet har i stället avpassats efter en rimlighetsbedömning. De särskilda medlen utges till Konstnärsnämnden som fördelar dessa i form av stipendier och bidrag till tonsättare, kompositörer och fonogramartister.

På bild- och formområdet lämnas *visnings ersättning*, enligt förordningen (1982:600) om Sveriges bildkonstnärskommitté, till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt. Styrelsen för Sveriges bildkonstnärskommitté fördelar ersättningen till bild- och formkonstnärer i

form av arbetsstipendier och projektbidrag. Tidigare har denna ersättning enbart fördelats på detta sätt, dvs. som en kollektiv ersättning. Sedan år 1997 lämnas även en *individuell visningsersättning* enligt förordningen (1996:1605) om individuell visningsersättning. Ersättningen fördelas av upphovsrättsorganisationen BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige). Till skillnad från den ersättning som fördelas av styrelsen för Sveriges Bildkonstnärnsfond är den individuella visningsersättningen beroende av de enskilda verkens nyttjande.

Ersättning till rättighetshavare på musikområdet ges i syfte att i viss mån kompensera upphovsmän för privatkopiering av fonogram. Regeringen avsätter för detta ändamål årligen medel som via Kammarkollegiet fördelas av Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), Svenska gruppen av the International Federation of the Phonographic Industry (IFPI) och Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI).

Utöver ersättningarna finns också ett flertal *bidragsformer*. Dessa motiveras av kulturpolitiska skäl och saknar direkt koppling till olika former av nyttjanden. Enligt förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer kan bidrag ges till dramatiker, författare, översättare eller kulturjournalister, om de skriver på svenska eller är stadigvarande bosatta i Sverige, samt till annan konstnär som har sin huvudsakliga konstnärliga verksamhet i Sverige eller är bosatt i landet. Bidrag kan lämnas i form av konstnärsbidrag, projektbidrag eller långtidsstipendier. Frågor om fördelning av dessa bidrag prövas av styrelsen för Sveriges författarfond avseende dramatiker, författare, översättare och kulturjournalister och av Konstnärnsnämnden avseende övriga konstnärer.

Inkomstgaranti kan beviljas en konstnär som bedriver konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. Bestämmelser om inkomstgaranti finns i förordningen (1976:504) om inkomstgarantier för konstnärer. Regeringen fattar årligen beslut om innehavare av inkomstgarantier efter gemensamt förslag från Konstnärnsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond eller efter yttrande av dessa organisationer. Inkomstgarantin är till skillnad från andra bidrag inkomstrelaterad, vilket innebär att den endast garanterar konstnären en lägsta inkomstnivå. Inkomstgarantin kan gälla under mottagarens återstående livstid. Antalet inkomstgarantier har av regeringen fastställts till 157.

De tioåriga *långtidsstipendierna* kan ses som ett komplement till inkomstgarantierna. Enligt den ovan nämnda förordningen om bidrag till konstnärer kan långtidsstipendier beviljas för att ge aktiva konstnärer, som under längre tid dokumenterat konstnärlig verksamhet av god kvalitet, arbetsmässig trygghet för att utveckla denna verksamhet. Antalet långtidsstipendier mer än fördubblades från den 1 januari 1997 och uppgår i dag till 102 stipendier.

Konstnärsbidrag är en samlingsbeteckning för olika typer av tidsbegränsade stipendier och bidrag. Till konstnärsbidragen räknas bl.a. arbetsstipendier, pensionsbidrag, tillfälliga stipendier samt olika typer av internationellt inriktade bidrag. Syftet med *arbetsstipendierna* är främst att ge aktiva konstnärer en sådan ekonomisk trygghet att dessa under viss tid kan koncentrera sig på sitt konstnärliga arbete.

Projektbidragen ges till mer omfattande konstnärligt experiment- och utvecklingsarbete. Det skall härvid röra sig om ett målinriktat och kostnadskrävande konstnärligt arbete som kan antas få betydelse för utvecklingen inom konstområdet. Bidrag kan också ges till projekt som syftar till att vidga användningen av konstnärlig verksamhet till nya samhällsområden.

De *internationellt riktade bidragen* går bl.a. till arbets- och studievistelser i utlandet eller för att anordna utställningar i utlandet. Bidrag ges också till svenska och utländska konstnärer för vistelser vid ateljéer inom ramen för IASPIS (International Artists' Studio Program in Sweden).

6.1.2 Bidrag till institutioner och organisationer

Statligt stöd inom verksamhetsområdet *Allmän kulturverksamhet* lämnas till en rad ändamål som griper över de flesta av kulturpolitikens områden. Stödet omfattar allmänskulturella ändamål, utvecklingsverksamhet och internationellt kulturutbyte. Dessutom ingår bidrag till olika institutioner och organisationer. Motivet för statens engagemang är att institutionerna bedriver verksamhet som är betydelsefull ur ett nationellt perspektiv och att det inte finns andra finansieringskällor som kan ersätta de statliga anslagen eller bidragen. De offentligt finansierade kulturinstitutionerna svarar inom vissa konstarter för en betydande del av arbets- och inkomstmöjligheterna för konstnärliga utövare. Vidare ges statligt stöd till konstnärliga organisationer och grupper av konstnärer. Dessa stöd lämnas dels som årliga verksamhetsbidrag, dels som projektbidrag.

Inom verksamhetsområdet *Teater, dans och musik* ingår de statliga bidragen till kulturinstitutionerna Svenska riksteatern, Operan, Dramaten, Dansens Hus och Svenska rikskonserter.

Inom detta område ingår också statens stöd till länsmusiken, regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner, fria teater-, dans- och musikgrupper samt arrangerande musikföreningar. Särskilda stöd ingår för produktion och distribution av fonogram, notutgivning och information om svensk musik samt till teaterfrämjande verksamhet.

Verksamhetsområdet *Bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter* omfattar bidrag till den regionala biblioteksverksamheten, litteraturstöd, kulturtidskriftsstöd m.m.

Verksamhetsområdet *Bild och form samt konsthantverk* omfattar Statens konstråds verksamhet samt vissa andra insatser för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön. Vidare ingår statligt stöd till konstbildningsrörelsen, annan konstfrämjande verksamhet inklusive Akademien för de fria konsterna samt främjande av hemslöjden. Även genom verksamhet inom andra verksamhetsområden lämnar staten stöd till bild, form och konsthantverk.

Verksamhetsområdet *Film och medier* omfattar bl.a. statens filmstöd. Det statliga filmstödet har som mål att bl.a. främja värdefull svensk filmproduktion, främja spridning och visning av värdefull film samt verka för internationellt samarbete i dessa avseenden.

Sammantaget bidrar statens insatser inom de olika konstområdena till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna. Vidare bidrar insatserna till att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete.

6.2 Arbetsmarknadspolitiska stödformer

När det gäller fördelningen av medel mellan olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder gäller samma regler och begränsningar för Arbetsförmedlingen Kultur Media (Af Kultur) som för övriga kontor inom Arbetsmarknadsverket. Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) anslår varje år åtgärdsmedel till de fem regionkontoren för kultur och media. Övriga åtgärdskostnader ersätts av den sökandes hemlän. De arbetsmarknadspolitiska stöden indelas i passiva och aktiva stödformer.

6.2.1 Passiva arbetsmarknadspolitiska stöd

Det passiva arbetsmarknadsstödet utgörs av arbetslöshetsersättning som består i dels inkomstrelaterad ersättning, dels ett grundbelopp motsvarande det tidigare kontanta arbetsmarknadsstödet.

Inkomstrelaterad ersättning skall ge personer, som haft en viss etablering på arbetsmarknaden och som blir arbetslösa, rimlig ersättning under en omställningsperiod tills de får ett nytt arbete. För att få rätt till ersättning skall man ha varit medlem i någon arbetslöshetskassa i ett år samt ha förvärvsarbetat under sex månader inom en ramtid av tolv månader och därvid minst 70 timmar per månad eller ha förvärvsarbetat i minst 450 timmar under en sammanhängande tid av sex kalendermånader och utfört arbete under minst 45 timmar under var och en av dessa månader.

Grundbeloppet ges till den som inte är medlem i en arbetslöshetskassa eller är medlem i en sådan kassa men som inte uppfyller de villkor som gäller för rätt till en inkomstrelaterad ersättning. Grundbeloppet ges tidigast den 1 juli det år den arbetslöse fyller 20 år. Ersättning på grundbeloppet är betydligt lägre än den inkomstrelaterade ersättningen.

Många av de konstnärliga yrkesutövarna betraktas som företagare i arbetslöshetsförsäkringens mening. En företagare anses som arbetslös först då dennes personliga verksamhet i rörelsen kan anses ha upphört. Reglerna innebär att företagaren måste avveckla sin rörelse helt för att kunna få ersättning. Det finns dock en möjlighet för företagaren att vid arbetslöshet låta den egna rörelsen vila en tid, under förutsättning att uppehållet i verksamheten inte är av säsongskaraktär och att någon verksamhet inte bedrivs i rörelsen. Ersättning enligt denna undantagsbestämmelse får dock bara utnyttjas en gång per rörelse. I realiteten kan en konstnär inte avveckla sin verksamhet eftersom verksamheten består av det konstnärliga skapandet. Det har därvid inte någon betydelse om konstnären inte har några inkomster i sin verksamhet. Bristen på inkomster innebär inte att arbetslöshet föreligger. Reglerna om när en

företagare betraktas som arbetslös hänger samman med att det inte får föreligga något hinder för att kunna stå till arbetsmarknadens förfogande.

För år 1998 avsätts drygt 40,6 miljarder kronor på passiva åtgärder. Härav avser ca 975 miljoner kronor passiva åtgärder för konstnärliga yrkesutövare.

6.2.2 Aktiva arbetsmarknadspolitiska stöd

Inom ramen för de aktiva stöden finns ett tiotal typer av åtgärder. Sammantaget avsätts drygt 20 miljarder kronor på olika aktiva åtgärder. Kostnaderna för aktiva åtgärder för konstnärer uppgick under år 1996 till ca 425 miljoner kronor. De vanligaste aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för konstnärer har varit arbetslivsutveckling (ALU) och beredskapsarbete.

ALU syftar till att de arbetssökande skall kunna behålla sin kompetens och sina kontakter med arbetslivet. Åtgärden kan användas inom alla sektorer av samhället men bör användas restriktivt vid anvisning till den privata sektorn då risken för undanträngningseffekter bedöms som större inom denna sektor.

Beredskapsarbete var en åtgärd som skulle ge sysselsättning åt arbetslösa som var 25 år eller äldre och som inte kunde få reguljärt arbete eller bli föremål för någon annan arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Sedan den 1 januari 1998 har åtgärden ersatts med ett individuellt anställningsstöd som utbetalas till arbetsgivaren i syfte att stimulera anställningar av personer som har svårigheter att få reguljärt arbete. Detta stöd kan lämnas till personer fr.o.m. det år som de fyller 20 år under förutsättning att de varit inskrivna vid arbetsförmedlingen i minst tolv månader och är långtidsarbetslösa.

ALU har sedan år 1994 dominerat bland åtgärderna både vid Af Kultur och övriga förmedlingskontor. ALU är emellertid en åtgärd som innebär vissa problem på den konstnärliga arbetsmarknaden. Åtgärden, som skall användas restriktivt, utgår till personer som har rätt till arbetslöshetsersättning. Ersättning till de arbetslösa som deltar i ALU motsvarar arbetslöshetsersättningen. För den som inte är berättigad till någon sådan arbetslöshetsersättning har det blivit svårare att omfattas av relevanta åtgärder. För bl.a. bild- och formkonstnärer, författare och tonsättare/kompositörer är inriktningen mot ALU-åtgärder ett hinder då dessa konstnärer i stort sett aldrig uppbär någon arbetslöshetsersättning. För den stora gruppen av bild- och formkonstnärer bör hellre anställningsstöd komma i fråga.

Enligt AMS regler skall vidare arbetslivsutveckling, ALU, inte ske inom det yrke där man har en kvalificerad utbildning. Detta innebär att många konstnärliga yrkesutövare inte får arbeta med sitt konstnärskap inom ramen för ett ALU-åtgärd, utan endast i form av t.ex. anställningsstöd.

De s.k. otraditionella insatserna utgör ett komplement till andra typer av regelstyrda aktiva åtgärder. Otraditionella insatser kan motiveras av arbetsmarknadsskäl. Det rör sig om åtgärder, ofta i projektform, som inte

ryms inom ordinarie regelverk och som t.o.m. år 1997 inte har berättigat till andra statliga stöd. Prop. 1997/98:87

Enligt Af Kulturförmedlingarna är det de otraditionella åtgärderna som fungerar bäst inom den konstnärliga sektorn. Med dessa åtgärder kan arbetsförmedlingarna bidra i större projekt med flera deltagande konstnärer och med andra intressenter som medfinansierare.

7.1 Verksamhetsbidrag till vissa utställare m.m.

Regeringens förslag: Ett statligt stöd införs från och med år 1999 för verksamhetsbidrag till vissa utställare som huvudsakligen utan vinstsyfte bedriver en fortlöpande utställningsverksamhet av samtida bild- och formkonst. Det nuvarande stödet till organisationer och institutioner inom bild- och formområdet utvidgas till att också omfatta stöd till kollektivverkstäder.

Regeringens bedömning: Stödet till organisationer inom bild- och formområdet bör förstärkas. Inom ramen för anslagsökningen bör medel lämnas för det nya stödet till kollektivverkstäder, liksom ökat verksamhetsbidrag till Folkrörelsernas Konstfrämjande och ökat stöd till de konstfrämjande organisationerna för utställningsersättning.

Konstnärstödsutredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Utredningen föreslår dessutom ett riktat stöd till Illustratörcentrum samt ett ökat stöd för utgivning av foto- och bildböcker.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen behandlar i det följande förslag om ett nytt verksamhetsbidrag till vissa utställare av bild- och formkonst. Därefter behandlas frågor om ett utvidgat och förstärkt bidrag till organisationer på bild- och formområdet.

Regeringen förordar på annan plats i denna proposition en ökning av verksamhetsbidraget till centrumbildningarna (se avsnitt 11.1). Regeringens förslag om stöd till utgivning och distribution av litteratur lämnas i propositionen Litteraturen och läsandet (prop. 1997/98:86). I propositionen Framtidsformer - handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (prop. 1997/98:117) behandlar regeringen frågan om stöd till Röhsska museet för sitt uppdrag som nätverksmuseum för formgivning, design och konsthantverk samt frågan om att ge föreningen Svensk Form ett nationellt uppdrag inom formgivning och design.

Nytt verksamhetsbidrag till vissa utställare

Konstnärerna är i behov av fler utställningslokaler. Fler möjligheter att ställa ut stimulerar också efterfrågan på konstnärligt arbete. Behovet ökar i takt med att antalet konstnärer ökar, men också genom att nya uttrycksformer tillkommer som på olika sätt kräver speciella lokaler, t.ex. installationer, performance, video, multimedia och konceptkonst. För de unga konstnärernas utveckling och försörjning är det av stor betydelse att de får möjlighet att ställa ut sina verk. Det kommersiella intresset för den nya konsten är svagt, men det är även få gallerier som i dag ställer ut exempelvis de konstnärliga fotografernas verk. Därför behövs det utställ-

ningsarrangörer som inte främst ser till konstverkens kommersiella möjligheter utan som med kompetens och uthållighet visar nyskapande och oetablerad konst.

Det finns en grupp utställare av bild- och formkonst i landet vars utställningsverksamhet varken kan betecknas som konstmuseum eller galleri. Inriktningen på deras verksamhet är sällan rent kommersiell, de saknar egna samlingar och i regel har de ambitioner utöver den rena utställningsverksamheten. Dessa utställare utgör ett mycket viktigt komplement till de fasta institutionerna och till gallerierna. Verksamheten präglas många gånger av djärvhet, experiment och gränsöverskridande i förhållande till mer traditionella konstformer. Utställarna bidrar på detta sätt till att föra den konstnärliga utvecklingen framåt. Denna typ av utställare finansierar sin verksamhet till stor del med hjälp av bidrag från sponsorer och tillfälliga projektstöd. Den ekonomiska grunden för verksamheten är således mycket instabil.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att ett statligt stöd till sådana verksamheter inrättas. Vissa kriterier bör ställas för att stöd skall kunna ges. Mottagare av stödet bör i första hand vara sådana utställare som bedriver fortlöpande utställningsverksamhet utan ett huvudsakligt vinstsyfte. Mottagaren bör kunna visa en kontinuitet i verksamheten över flera år. Utställningsverksamheten bör bedrivas i lokaler som är lämpliga för ändamålet och som har god offentlighet. Vidare bör verksamheten avse samtida bild- och formkonst, huvudsakligen av konstnärer verksamma i landet, samt vara av hög konstnärlig kvalitet. Verksamheten bör innehålla konstabildningsaktiviteter med inriktning på nya publikgrupper.

I dag kan enligt regeringens bedömning endast ett mindre antal utställare bli aktuella för stöd i denna form. Som exempel på verksamheter med den aktuella inriktningen som uppmärksammats under senare år kan nämnas Färgfabriken och Enkehuset i Stockholm, Grafikens Hus i Mariefred, Form /Design Center i Malmö och Röda Sten i Göteborg. Den nya stödordningen bör dock kunna stimulera flera utställare att bredda sin verksamhet, för att därmed bli aktuella för stöd. När en utställare beviljats bidrag inom den nya stödordningen bör denne även kunna erhålla medel för betalning av utställningsersättning. Det nya stödet bör fördelas av Statens kulturråd. Det bör vara regeringens uppgift att utforma närmare föreskrifter om villkoren för medlens utbetalning och fördelning.

I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå att erforderliga medel anvisas för stödet.

Utvidgat och förstärkt stöd till organisationer inom bild- och formområdet

Statens kulturråd fördelar inom ramen för anslaget Bidrag till bild- och formområdet verksamhetsstöd till organisationer som på olika sätt arbetar konstabildande och förmedlar konstnärligt arbete. Detta sker med stöd av förordningen (1984:326) om statsbidrag till kulturella ändamål.

De konstnärliga produktionskostnaderna är som regel höga. Det gäller särskilt för de bild- och formkonstnärer som behöver dyrbar utrustning för framställningen av sina verk, t.ex. ugnar för keramik-, emalj- och glastillverkning, eller dyrbar datorutrustning för grafisk formgivning. En

vanlig lösning på problemet är att kostsammare utrustning och teknik förvärvas av konstnärer till en kollektivverkstad för gemensamt bruk. I dag är ca 3 500 yrkesverksamma konstnärer medlemmar i de omkring 20 kollektivverkstäder som finns spridda på olika orter i landet. Förutom gemensam utrustning tillhandahåller verkstäderna ofta större ateljéer som möjliggör för medlemmarna att åta sig sådana mer omfattande utsmykningsuppdrag som de annars tvingas avstå från. Genom att tillhandahålla dessa gemensamma resurser för sina medlemmar medverkar kollektivverkstäderna till att konstnärerna får ökade egna inkomster av ett uppdrag eller en försäljning. Därmed är dessa verkstäder ett viktigt bidrag till konstnärernas möjligheter att försörja sig på sin konst.

Inom ramen för den nuvarande bidragsgivningen erhåller konsthantverkskooperativ stöd från Statens kulturråd. Kooperativen har, enligt rådet, visat sig vara en bra verksamhetsform för att underlätta för enskilda konsthantverkare att själva ställa ut, informera om och sälja konsthantverk. Trots de statliga bidragens relativt begränsade omfattning har de stor betydelse för verksamheternas fortlevnad och för konsthantverkarnas möjligheter att försörja sig på den konstnärliga verksamheten.

Kollektivverkstädernas verksamhet liknar på många sätt konsthantverkskooperativens. Tidigare har kollektivverkstäderna kunnat få bidrag för inköp av utrustning hos Konstnärsnämnden. Detta överensstämmer dock inte helt med nämndens verksamhet och bidragsgivningens syfte. Nämnden har därför avvecklat sina direkta bidrag till kollektivverkstäderna. Kollektivverkstäderna har därmed blivit helt beroende av ekonomiskt stöd från kommuner och landsting, bortsett från de intäkter man har från medlemsavgifter, inkomster av kursverksamhet o.dyl. Även om många kollektivverkstäder lyckas upprätthålla en verksamhet från år till år, håller en stor del av utrustningen på att föråldras och slitas ut. Regeringen föreslår därför att den nuvarande stödordningen för stöd till organisationer inom bild- och formområdet skall utvidgas så att även kollektivverkstäder kan få bidrag till investeringar i gemensam utrustning.

För att skapa ekonomiskt utrymme för en satsning på stöd till kollektivverkstäderna bör bidraget till organisationer inom bild- och formområdet förstärkas. Regeringen har för avsikt att lämna förslag om detta i budgetpropositionen för år 1999.

Förstärkningen av anslaget bör vara av en sådan omfattning att även Folkrörelsernas Konstfrämjande kan få ett ökat statligt verksamhetsstöd, i enlighet med vad riksdagen som sin mening givit regeringen tillkänna (bet. 1997/98:KrU1 s. 93). För år 1998 är 1,5 miljoner kronor anvisade som ett allmänt verksamhetsbidrag till Folkrörelsernas Konstfrämjande.

Inom ramen för anslaget för Bidrag till organisationer inom bild- och formområdet fördelas även bidrag till den utställningsersättning som de konstfrämjande organisationerna lämnar till konstnärer. Som redan nämnts lever många bild- och formkonstnärer under ytterst knappa ekonomiska villkor, ett förhållande som gäller även flera av de mest uppmärksammade konstnärerna i landet. Skälen till försörjningsproblemen är flera. Förutom att det konstnärliga arbetet är förknippat med höga kostnader för utrustning och lokaler är konkurrensen hård om möjligheterna att ställa ut sin konst. För många konstnärer har försäljning av konst till utsmyckning av nya lokaler varit den största enskilda inkomstkällan. Den

negativa utvecklingen inom byggsektorn under senare år, då nybyggandet varit närmast obefintligt, har därför även drabbat bild- och formkonstnärerna. För att dryga ut de knappa inkomsterna är, som tidigare nämnts, flertalet konstnärer tvungna att ta andra arbeten vid sidan av den konstnärliga verksamheten, något som också har negativ inverkan på den skapande processen. På grund av den tidigare nedgången i ekonomin har dock även sådana andra arbeten varit svåra att få.

En central angelägenhet för den kulturpolitik som regeringen företräder är att konstnärernas möjligheter att försörja sig på ersättning för utfört konstnärligt arbete kan förbättras. Konstnärerna bör därför ges ökade möjligheter att möta sin publik och i högre grad än tidigare erhålla ersättning för utställningar. I dag går, enligt Konstnärernas riksorganisation, över två tredjedelar av samtliga utställningar med förlust för konstnären. Detta hör i hög grad samman med att konstnären i allmänhet själv måste täcka de kostnader som är förknippade med utställningen, utan att några garantier finns för att utställningen ger några inkomster till konstnären. Utöver det konstnärliga arbetet medför utställningen arbete med en mängd praktiska arrangemang som ramning, transporter, produktion av kataloger och marknadsföring.

Den förstärkning av bidraget till de konstbildande och konstfrämjande organisationerna som gjordes år 1991, och som höjts ytterligare under senare år, har inneburit att organisationerna fått möjlighet att erbjuda konstnärer utställningsersättning på samma sätt som statliga utställningsarrangörer.

De förstärkningar av stödet som under senare tid genomförts har fallit väl ut. Antalet utställningar som på detta sätt medfört ersättning till den utställande konstnären har stadigt ökat.

Mot denna bakgrund anser regeringen att stödet bör förstärkas ytterligare till konstfrämjande organisationer, som t.ex. Sveriges konstföreningars riksförbund och Folkrörelsernas Konstfrämjande, för att dessa skall kunna erbjuda utställningsersättning vid fler utställningar och till fler konstnärer. Det är emellertid viktigt att utställningsersättning i större utsträckning än hittills fördelas till konstnärer som arbetar med en sådan kvalificerad bild- eller formkonst som i dag är ovanlig i utställningssammanhang, t.ex. för att konstformen innebär en högre grad av ekonomiskt risktagande för utställaren. Det kan gälla såväl nyskapande konstnärliga uttrycksformer liksom t.ex. illustrationer och fotografier. Statens kulturråd har att tillse att denna mångfald beaktas vid fördelningen av medlen. Vidare skall Kulturrådet bedöma i vilken mån bidrag skall tilldelas andra utställningsarrangörer än de som hittills kommit i fråga som t.ex. Folkets Hus, studieförbund och liknande som bedriver en kvalificerad utställningsverksamhet.

7.2 Ersättningar och bidrag till konstnärer

Regeringens bedömning: Konstnärsnämnden bör få disponera ytterligare medel för ersättningar och bidrag till konstnärer inom bild- och formområdet. Vidare bör den individuella visningsersättningen förstärkas.

Konstnärstödsutredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer i stort sett med regeringens bedömning.

Förslaget om ett särskilt stöd till förhyrning eller köp av utställningslokaler för kollektivt bruk läggs endast fram i de delar som avser förhyrning.

Utredningens förslag om en förstärkning av visningsersättningen, avser i regeringens bedömning både den individuella visningsersättningen (IV-ersättning) och den visningsersättning som fördelas av styrelsen för Sveriges bildkonstnärnsfond i form av stipendier och bidrag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till utredningens förslag, men viss kritik riktas mot delar i förslagen.

Konstnärsnämnden menar att det föreslagna stödet till köp och förhyrning av utställningslokaler bör begränsas till stöd för förhyrning eftersom komplikationer kan uppstå vid köp och avyttring av sådana lokaler. *Statens kulturråd* avstyrker förslaget bl.a. därför att det bedöms vara svårt att administrera. *Statens konstmuseer* tillstyrker idén att utveckla möjligheten för konstnärer att hyra eller i vissa fall köpa utställningslokaler för kollektivt bruk, men tillägger att medel för detta ändamål också bör förmedlas till utställningskommisseries som arbetar på frilansbasis. *Konstnärernas riksorganisation (KRO)* och *Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare (KIF)* tillstyrker förslaget om stöd till förhyrning av utställningslokaler, men anser att en sådan stödform fordrar minst en miljon kronor inledningsvis och att fördelningen av förhyrningsmedlen skall göras av en bildnämnd hos Kulturrådet, vilken KRO och KIF föreslår skall inrättas för handhavandet av den nya statliga stödformen.

Förslaget om en förstärkning av den individuella visningsersättningen tillstyrks av *Kulturrådet*, *KRO* och *KIF* samt av upphovsrättsorganisationen *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS)*. *Konstnärsnämnden* anser att en förstärkning av medlen till individuell visningsersättning kan vara befogad på sikt. Eftersom ersättningsformen ännu är ny finns det enligt *Konstnärsnämnden* skäl att avvakta erfarenheter av hur fördelningsreglerna fungerar i praktiken innan en höjning av anslaget görs. *Svenska Konstnärnsförbundet* anser inte att ytterligare medel skall tilldelas BUS för fördelning av individuell visningsersättning och föreslår att en utvärdering görs av systemet med sådan ersättning.

Skälen för regeringens bedömning: De statliga ersättningar och bidrag som fördelas av *Konstnärsnämnden* har en avgörande betydelse för konstnärers möjligheter att under längre sammanhängande perioder fullt ut ägna sig åt det konstnärliga arbetet. Bidragen och ersättningarna förbättrar konstnärernas möjligheter att möta en publik och därmed även få avsättning för sina verk. Det finns således skäl som talar för att förstärka statens insatser i detta avseende.

Bland de ersättningar som *Konstnärsnämnden* fördelar utgör den s.k. visningsersättningen en ersättning till bild- och formkonstnärer för att de verk som är i offentlig ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt. Ersättningen anvisas som ett fast årligt belopp, vilket fördelas av styrelsen för Sveriges bildkonstnärnsfond inom *Konstnärsnämnden*. Visningsersättningen får användas dels till ändamål som syftar

till att ge yrkesverksamma konstnärer ekonomisk och arbetsmässig trygghet, dels till andra ändamål som berör verksamhet inom bildkonstens område.

Under budgetåren 1987/88–1992/93 fördelade styrelsen för Sveriges bildkonstnärskommitté en del av visningsersättningen som en individuell ersättning. Ersättning lämnades med samma belopp till de konstnärer som kunde styrka att de hade utfört ett visst antal konstverk i offentlig ägo. Styrelsen valde dock att avskaffa den individuella visningsersättning med hänvisning till att ersättningsnivån var för låg för att den skulle ha ekonomisk betydelse för konstnärerna. Styrelsen ansåg dessutom att det saknades en kvalitetsbedömning kopplad till ersättningen, samtidigt som det var dyrt att administrera utbetalningarna.

Konstnärskommittéerna var kritiska till att den individuella visningsersättningen avskaffades. Enligt deras uppfattning var den ekonomiska ersättningen inte utan betydelse. Dessutom fungerade ersättningen som ett erkännande av den enskilda konstnärens konstnärskap. Regering och riksdag fann konstnärernas krav på individuell ersättning berättigat varför ersättningsformen återinfördes fr.o.m. år 1997. Tio miljoner kronor avsattes för ändamålet, att fördelas av upphovsrättsorganisationen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS). BUS ålades också att utforma principer för fördelning av ersättningen. De principer BUS i enlighet med detta har utvecklat grundar fördelningen av medlen på ett poängsystem som bygger på ett antal objektiva kriterier. Eftersom det antal poäng en konstnär blivit tilldelad avgör hur mycket som ges i årlig ersättning till denne varierar ersättningsnivåerna mellan konstnärerna. Ersättningsformen överensstämmer med regeringens ambitioner att konstnärer i större utsträckning än tidigare skall kunna försörja sig på ersättningar för utfört konstnärligt arbete.

Som anförts ovan anser regeringen att stödet till individuell visningsersättning bör förstärkas. Ett ytterligare skäl till en förstärkning av stödet är att det varje år tillkommer nya konstnärer som blir ersättningsberättigade genom de nya förvärv som görs av offentliga organ. Med ett oförändrat anslag minskar ersättningen för varje år per berättigad konstnär.

De selektiva stöd som fördelas av Konstnärskommittén i form av arbetsstipendier, projektbidrag m.m. är verkningsfulla instrument för att förbättra villkoren för konstnärligt arbete. Regeringen anser därför att denna bidragsgivning bör förstärkas.

Många unga eller ännu icke etablerade konstnärer har svårt att få tillfälle att möta en publik. Konkurrensen om de utställningsmöjligheter som i dag står till buds är mycket hård. För de kommersiellt drivna gallerierna blir det ekonomiska risktagandet vid en utställning större om konstnären är oetablerad. Detta minskar möjligheterna för en ung konstnär att nå ut med sin konst. Samtidigt är det viktigt att de konstnärer som har förutsättningar att etablera sig får tillfällena att möta en publik och en marknad.

I det föregående har presenterats förslag som ökar möjligheterna för konstnärer att möta sin publik och samtidigt erhålla ersättning för utfört konstnärligt arbete. Ytterligare en möjlighet för sådana möten kan ges genom att konstnären själv, eller i samarbete med andra konstnärer, får ekonomiskt stöd för att kunna arrangera utställningar i förhyrda lokaler. I

dag saknar de flesta konstnärer den möjligheten. Viss utställningsverksamhet kan förvisso ske i ateljén eller i till ateljén angränsande lokal. Lokalerna är dock sällan lämpade eller anpassade för detta ändamål.

Inom ramen för den förstärkning av de selektiva stöden som regeringen avser att föreslå i budgetpropositionen för år 1999 bör utrymme ges för bidrag till grupper av konstnärer som under en begränsad tid behöver stöd till förhyrning av en utställningslokal. Detta bör i hög grad passa yngre, ännu icke etablerade konstnärer som tillsammans vill möta en publik och därmed söka skapa sig en grund för sin försörjning inom det konstnärliga yrket. Självfallet skall den konstnärliga kvaliteten beaktas i den bedömning som görs vid behandlingen av ansökningar.

8.1 Fonogramersättning

Regeringens förslag: Från och med  r 1999 införs en ersättning till upphovsmän och utövande konsth n rer f r folk- och skolbibliotekens utlåning av musikaliska verk på fonogram (fonogramersättning). Fonogramers ttningen skall även omfatta utlåning av musikalier. Medlen skall fördelas av upphovsrättsorganisationerna Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) och Föreningen Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI).

Konsth n rsers ttningens utredningens förslag:  verensst mmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock att ersättning skall ges för utlåning av endast musikaliska verk på fonogram.

Remissinstanserna: I stort sett samtliga remissinstanser som yttrat sig tillstyrker förslaget om att införa en offentligr ttlig ersättning för utlåningen av musikfonogram. *Sveriges författarfond* avstyrker dock det förslag på ersättningsordning som utredningen lagt fram, främst på grund av att kostnaden för ersättningen skulle inrymmas i bibliotekers ttningen. Vidare ser Författarfonden det som svårt att utforma ett utl ningsbaserat ersättningssystem för de utövande konsth n rerna. Samtliga remissinstanser är dock i sak positiva till förslaget att även de utövande konsth n rerna skall vara ersättningsberättigade. *KLYS* och *Svenska Teaterförbundet* anser vidare att utlåning av ljudupptagningar av litterära verk b r berättiga till ersättning även för de utövande konsth n rerna.

Flera remissinstanser anser att ersättningen även bör omfatta ljudupptagningar av sceniska verk (t.ex. *Sveriges Allmänna Biblioteks-förening*, *Sveriges Författarförbund* och *Svenska Teaterförbundet*), liksom musikalier (t.ex. *Statens kulturråd*, *Konsth n rsn mnden*, *Musikaliska Akademien*, *Föreningen Svenska Tonsättare (FST)*, *Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik (SKAP)*, *STIM-Svensk Musik*, *KLYS*, *Svenska Fotografers Förbund*, *Sveriges Allmänna Biblioteks-förening*, *Sveriges Författarfond* och *Sveriges Författarförbund*).

Riksdagens tidigare  rsv ganden: Inför budgetåret 1988/89 beslutade riksdagen (prop. 1987/88:100 bil. 10, bet. 1987/88:KrU12, rskr. 1987/88:221) att ett särskilt bidrag skulle utgå till upphovsmän och fonogramartister med anledning av den musikalieutl ning som sker via folkbiblioteken och Musikaliska akademiens bibliotek. Konsth n rsn mnden fördelar bidraget som f r  r 1997 uppgick till 6 628 000 kr.

Skälen för regeringens förslag: EU:s ministerråd antog den 19 november 1994 ett direktiv om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsr ttligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (92/100/EEG, Direktivet om uthyrning och utlåning). På grundval av en promemoria från Justitiedepartementet om direktivet (Ds 1994:49) tog regeringen i propositionen Uthyrning och utlåning av upphovsr ttligt skyddade verk m.m. (prop.1994/95:58) upp frågan om

anpassning av den svenska upphovsrättsliga lagstiftningen till direktivet. Beträffande utlåningsrätten var regeringens bedömning att det för närvarande inte behövdes någon lagändring. När det gällde utlåning av ljudupptagningar av musikaliska verk anförde regeringen emellertid att det kunde sättas i fråga om den svenska förordningen om vissa särskilda insatser på kulturområdet (1989:500) uppfyllde direktivets krav. Regeringen anförde att det fanns skäl att avvakta resultatet av den pågående allmänna översyn av de gällande offentlighetsrättsliga ersättningsordningarna innan regeringen slutligt tog ställning till behovet av eventuella författningsändringar (prop. 1994/95:58 s. 28f).

Direktivets artikel 1 och 2 föreskriver att upphovsmannen skall ha ensamrätt till utlåning av exemplar av verk. Även utövande konstnärer och fonogramframställare omfattas enligt direktivet av denna ensamrätt avseende upptagningar av framföranden respektive framställda fonogram. Av artikel 5 i direktivet framgår att det finns möjlighet att göra undantag från huvudregeln om ensamrätt för utlåning. Medlemsstaterna kan föreskriva undantag när det gäller offentlig utlåning under förutsättning att åtminstone upphovsmannen får ersättning för utlåningen. Medlemsstaterna får härvid fritt bestämma ersättningens storlek med hänsyn till sina kulturfrämjande syften. Medlemsstaterna får vidare göra undantag från ensamrätten till utlåning genom att undanta vissa kategorier av inrättningar från skyldigheten att betala ersättning. Enligt ett officiellt uttalande från EG-kommissionen inkluderas t.ex. offentliga bibliotek, universitet och undervisningsinstitutioner i de kategorier av institutioner som kan undantas.

I 2 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) regleras upphovsmannens ekonomiska rättigheter, dvs. upphovsmannens rätt dels att framställa exemplar av verket, dels att på olika sätt göra det tillgängligt för allmänheten. Den sistnämnda rätten omfattar bl.a. en rätt för upphovsmannen att utbjuda exemplar av verket till utlåning. I 19 § upphovsrättslagen anges inskränkningar i den nämnda s.k. spridningsrätten. Här framgår bl.a. att när ett exemplar av ett litterärt eller musikaliskt verk med upphovsmannens samtycke har överlåtit, får exemplaret spridas vidare. Denna reglering, den s.k. konsumtionen av spridningsrätten, utgör den rättsliga grunden för den fria biblioteksutlåningen. I den ovan angivna propositionen togs frågan upp huruvida de i direktivet upptagna möjligheterna till undantag från kravet på ensamrätt rymmer detta system. Regeringen konstaterade här att svensk rätt uppfyller direktivets krav beträffande offentlig utlåning genom bibliotek av litterära verk. Grunden för undantag från direktivets huvudregel utgörs av den offentlighetsrättsliga ersättningsordning som införts i Sverige genom bestämmelser i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond, den s.k. biblioteksersättningen. Eftersom ersättningen till upphovsmännen enligt direktivet inte behöver vara upphovsrättsligt grundad, kan Sverige behålla en offentlighetsrättsligt reglerad ersättning för den utlåning av exemplar av litterära verk som sker genom offentliga bibliotek. Den svenska biblioteksersättningen omfattar emellertid inte lån från andra bibliotek än folk- och skolbibliotek; utlåning från forskningsbibliotek (Kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken) ersätts inte. Med hänvisning till artikel 5 i direktivet och till EG-kommis-

sionens officiella uttalande fann regeringen dock att direktivets krav var uppfyllda och att någon lagändring inte krävdes.

Enligt svensk rätt omfattas även ljudupptagningar av litterära och musikaliska verk av den fria biblioteksutlåningen. Som ovan redovisats hindrar inte direktivet en sådan ordning, under förutsättning att upphovsmannen erhåller ersättning för utlåningen.

När det gäller utlåning av ljudupptagningar av litterära verk utgår ersättning enligt förordningen om Sveriges författarfond på samma sätt som vid utlåning av litterära verk i bokform. Den offentliga utlåningen av dessa ljudupptagningar uppfyller, med hänvisning till vad som ovan anförts, därmed kraven i direktivet (prop. 1994/95:58 s.28).

För utlåning av ljudupptagningar av musikaliska verk utgår däremot inte någon ersättning till upphovsmännen. Enligt förordningen (1989:500) om vissa särskilda insatser på kulturområdet utgår dock som nämnts statsbidrag till tonsättare och andra upphovsmän på musikområdet samt fonogramartister. Bidraget fördelas individuellt utifrån kvalitetsbedömningar till konstnärer inom musikområdet i form av arbetsstipendier, projektbidrag m.m. Bidraget har sin grund i den utlåning av musikaliska fonogram som sker genom biblioteken även om det inte föreligger något samband mellan bidraget och bibliotekens faktiska omfattning av musikverkens utlåning. Frågan är då huruvida denna ordning uppfyller kraven i artikel 5 i direktivet. När det gäller biblioteksersättningen för utlåning av litterära verk utgår denna till viss del som en direkt ersättning för den faktiska utlåningen av respektive upphovsmans verk, medan en viss del av ersättningen fördelas mellan upphovsmän i form av bl.a. stipendier. Här finns, beträffande en del av ersättningen, en direkt koppling mellan den enskilde upphovsmannen och utlåningen av dennes verk. Det får anses ligga i direktivets syfte att de upphovsmän vars verk utlånats skall erhålla åtminstone en del av ersättningen för denna utlåning. Att en sådan koppling borde vara nödvändig understryks också av att upphovsmännen i artikel 5 ges en särställning som rättighetshavare, som skall erhålla ersättning för utlåningen. När det gäller den befintliga ordningen om ersättning för utlåning av musikfonogram finns inte något samband mellan ersättningen och omfattningen av musikfonogramens utlåning. Än mindre finns det någon koppling mellan den enskilde upphovsmannen och den faktiska utlåningen av hans musikaliska verk.

När det gäller svensk rätts förenlighet med direktivet uppkommer då frågan om möjligheten till undantag i direktivets artikel 5. Enligt denna artikel finns möjlighet att undanta vissa kategorier av inrättningar från skyldigheten att betala ersättning för utlåning. Som nämnts tidigare kan, enligt ett officiellt uttalande från EG-kommissionen, bl.a. offentliga bibliotek undantas från ersättningskyldigheten. Regeringen delar härvid Konstnärersättningsutredningens ställningstagande att det, på grund av direktivet, för närvarande inte krävs att det i svensk rätt införs någon ersättningsordning. Grunden för detta är att det i Sverige, såvitt erfarits, inte förekommer utlåning av fonogram på andra än offentliga bibliotek.

Regeringen finner dock att det föreligger skäl för att en offentlighetsrättslig ersättningsordning ändå införs avseende biblioteksutlåningen av ljudupptagningar av musikaliska verk. Upphovsmännen bör få ersättning för

det allmännas utnyttjande av deras musikfonogram. Det överensstämmer med regeringens allmänna strävan att konstnärer skall erhålla ersättning för utfört konstnärligt arbete.

Regeringen finner emellertid att nuvarande stöd för särskilda insatser för konstnärer inom musikområdet bör kvarstå även om en fonogramersättning införs, trots att bidraget till viss del kommer att finansiera den nya ersättningsordningen. Behovet av projektbidrag, arbetsstipendier m.m. kvarstår. Det är viktigt för den konstnärliga utvecklingen att konstnärer ges möjlighet att under längre sammanhängande perioder ägna sig åt konstnärligt utvecklingsarbete med bibehållen ekonomisk trygghet. Särskild betydelse har stödordningen för de tonsättare och kompositörer vars verk inte utlånas i någon större omfattning.

För utlåningen av ljudupptagningar av litterära verk utgår biblioteksersättning, ett system som uppfyller kraven i det ovan nämnda direktivet. Mot bakgrund av detta och att biblioteksersättningen är en etablerad ersättningsordning som fungerat väl finner regeringen, liksom Konstnärersättningsutredningen, att ersättningsordningen för utlåning av musikfonogram bör utformas i likhet med vad som gäller i fråga om biblioteksersättningen.

Biblioteksutlåning av musikalier, dvs. musikaliska verk i tryckt form (noter m.m.) omfattas i dag inte av någon ersättningsordning. Den föreslagna fonogramersättningen har emellertid till syfte att bl.a. kompensera upphovsmännen på musikområdet för utlåning av deras verk. Eftersom musikalier måste anses nära förbundna med ljudupptagningar av musikaliska verk föreslår regeringen, i likhet med många remissinstanser, att även musikalier skall omfattas av fonogramersättningen.

När det gäller vilka som skall omfattas av rätten till ersättning för utlåning av musikfonogram, tillstyrker regeringen Konstnärersättningsutredningens förslag om att såväl upphovsmän som utövande konstnärer skall erhålla ersättning. De utövande konstnärernas prestationer då de framför ett verk omfattas av upphovsrättsligt skydd enligt 45 och 47 §§ upphovsrättslagen. De utövande konstnärer som återfinns i musikverk är bl.a. musiker, sångare, dirigenter och skådespelare. Även framställare av ljudupptagningar (fonogramproducenter) skyddas av de upphovsrättsliga reglerna, (46-47 §§ upphovsrättslagen), avseende ensamrätten att kontrollera bl.a. kopiering av deras produkter. Regeringen ansluter sig här till utredningens ståndpunkt att fonogramproducenterna dock inte bör omfattas av rätten till ersättning vid utlåning av musikfonogram. Den nu föreslagna ersättningen är att se som en kompensation till den enskilde upphovsmannen och utövande konstnären för den utlåning som görs av deras verk och prestationer.

Ljudupptagningar av sceniska verk omfattas i dag inte av någon ersättningsordning för den utlåning som sker. För att få en enhetlig utformning av ersättningarna till upphovsmän och utövande konstnärer för biblioteksutlåningen av deras verk och prestationer avser regeringen att närmare överväga frågan om fonogramersättningen bör utvidgas att omfatta även ljudupptagningar av sceniska verk.

De utövande konstnärerna har i dag inte någon rätt till ersättning för utlåning av litterära fonogram inom ramen för biblioteksersättningen. Eftersom förslaget om fonogramersättning jämställer upphovsmän och

utövande konstnärer avser regeringen att även överväga frågan om biblioteksersättningen bör utvidgas till att omfatta de utövande konstnärer som medverkar på litterära fonogram.

Beträffande fonogramersättningens storlek anser regeringen i likhet med Konstnärersättningsutredningen att denna skall bestämmas med hjälp av ett grundbelopp per hemlån av fonogram eller musikalie och omfattningen av den ersättningsgrundande utlåningen.

När det gäller beräkningen av den faktiska utlåningen genom bibliotek faller det sig naturligt att samordna uppgiften med de årliga undersökningarna som utförs av Sveriges författarfond vad avser biblioteksutlåningen av litterära verk. Enligt biblioteksstatistiken för år 1996 uppgick utlåningen av musikfonogram till 2,7 miljoner lån. Av dessa lån uppskattades 540 000 lån vara ersättningsgrundande.

Regeringen har vid en beräkning av den totala ersättningens storlek utgått från att ca en fjärdedel av den totala utlåningen av musikfonogram avser verk av svenska upphovsmän och därmed ersättningsberättigade lån. Härtill kommer utlåningen av musikalier. Ersättningsbeloppet per lån bör, med hänsyn till antalet ersättningsberättigade som medverkar i en ljudupptagning, uppgå till ett högre belopp än det belopp som utgör ersättning för utlåning av ett litterärt verk. Mot bakgrund av att det i genomsnitt är sex medverkande på varje musikfonogram bör ersättningen per utlåning vara ca 6 kronor. Vid 675 000 ersättningsberättigade lån uppstår en kostnad på drygt 4 miljoner kronor. Härtill kommer kostnaden för ersättning för utlåning av musikalier samt de förvaltande organisationernas omkostnader. Den beräknade kostnaden för ersättningsordningen uppgår därmed till knappt 5 miljoner kronor.

Regeringen tillstyrker Konstnärersättningsutredningens förslag om att medlen skall fördelas av upphovsrättsorganisationerna STIM och SAMI. Det bör lämpligen ske enligt upphovsrättsliga principer, dvs. att ersättningen till t.ex. en viss upphovsman görs beroende av utlåningen av hans eller hennes verk. Inom upphovsrätten är det vanligt med s.k. kollektiv förvaltning av rättigheter, vilket innebär att upphovsmän överlåter på olika organisationer att tillvarata deras rättigheter. På musikområdet företräds upphovsmännen av STIM och utövarna av SAMI. Dessa organisationer har stor erfarenhet av hur man effektivt inkasserar och fördelar ersättningar till rättighetshavare. Medlen för ersättningen bör betalas ut av en myndighet som regeringen bestämmer. Det är regeringens uppgift att utforma närmare föreskrifter om villkoren för medlens utbetalning och fördelning.

Regeringens förslag om medelsfördelning är en förvaltningsuppgift som innebär myndighetsutövning. På grund härav föreslås en ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde. I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå att erforderliga medel anvisas till fonogramersättningen.

Regeringens bedömning: Bidragen till fria musikgrupper, arrangerande musikföreningar, lokala och regionala teater-, dans- och musikinstitutioner samt STIM-Svensk Musik bör ökas. Vidare bör stödet till produktion och distribution av fonogram förstärkas. Konstnärskommittén bör få disponera ökade medel för bidrag till konstnärer inom tonområdet och Svenska rikskonserter bör få ett ökat bidrag för kompositionsbeställningar och konsertproduktioner med frilansmusiker.

Konstnärstödsutredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att medel för kompositionsbeställningar tilldelas Svenska rikskonserter, Sveriges Radio AB och länsmusiken. Utredningen föreslår vidare att stödet till fria musikgrupper och lokala musikarrangörer skall öka samt att en ersättning införs till tonsättare och kompositörer som erhållit en beställning av ett musikverk.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har uttalat sig om utredningens olika förslag inom tonområdet är det stora flertalet positiva. Vad gäller stöd till kompositionsbeställningar har synpunkter framkommit om bl.a. vilka som skall handha stöden och fördela medlen. *Konstnärskommittén*, *Sveriges Radio AB (SR)*, *FST*, *SKAP* och *STIM-Svensk Musik* framhåller betydelsen av den beställningsverksamhet som SR har avseende musikaliska verk och tillstyrker att särskilda medel anvisas för sådant ändamål. SR föreslår att förstärkningen skall ske genom ett ökat stöd till tonsättare/kompositörer inom ramen för Konstnärskommitténs bidragsgivning.

Statens kulturråd avstyrker förslaget om ökade medel till länsmusiken för beställningsverk och föreslår att medlen i stället tillförs Rikskonserters beställningsverksamhet. *Konstnärskommittén* förordar en förstärkning av nämndens projektbidrag för samarbete mellan upphovsmän och utövande musiker. *FST* och *SKAP* anser att Kulturrådet bör tilldelas medel för beställningar från länsmusiken. De anser dock att möjligheten att söka medel för beställningsverk bör finnas även för de statligt finansierade symfoniorkestrarna, kammarorkestrarna och musikteatrarna. *FST*, *SKAP* och *STIM-Svensk Musik* förordar att en viss del av de föreslagna medlen till beställningsverk överförs till STIM-Svensk Musik för finansiering av bl.a. stämutskrivningskostnader.

Förslaget om ett särskilt stöd till tonsättare och kompositörer i samband med att de erhållit en beställning på ett musikverk tillstyrks av flera remissinstanser, bl.a. *Konstnärskommittén*, *Rikskonserter*, *FST*, *SKAP*, *STIM-Svensk Musik*. *Kulturrådet* menar att en ytterligare diskussion bör föras innan den föreslagna stödordningen införs.

Teatrarnas Riksförbund förordar ett för alla institutioner tillgängligt beställningsstöd som fördelas av Kulturrådet.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen behandlar nedan frågor om förstärkningar av stöd till vissa musikändamål, stöd till produktion och distribution av fonogram, bidrag till konstnärer inom tonom-

rådet, samt ytterligare bidrag till Rikskonserter för kompositionsbeställningar och konsertproduktioner med frilansmusiker.

Prop. 1997/98:87

Stöd till fria musikgrupper m.m.

Musiker är den grupp konstnärer som ökat mest sedan 1970-talet. Bland musikerna återfinns såväl skapande som utövande konstnärer.

De utövande musikerna har en arbetsmarknad som erbjuder anställningar av olika längd och med skilda villkor. De offentligt stödda orkesterinstitutionerna är viktiga arbetsgivare, liksom studieförbund, folkparkerna, Folkets Hus samt olika kommunala och landstingskommunala institutioner. För musiker är även kyrkan en betydelsefull uppdragsgivare. För de frilansande musikerna har arbetsmarknaden hårdnat. Efterfrågan från lokala arrangörer har minskat. De grupper och enskilda musiker som tidigare haft god tillgång till speltillfällen t.ex. på skolor och daghem samt inom vården har fått allt färre uppdrag. Deras traditionella kontaktvägar inom kommuner och landsting har också under senare år brutits upp när kommunerna decentraliserat beslutsfattandet till de enskilda verksamheterna. Nya samverkansformer tar tid att bygga upp. Samtidigt ökar antalet frilansmusiker. Detta beror på att möjligheterna till anställning i fastare former vid bl.a. musikinstitutionerna minskat, både för de etablerade musikerna som är eller varit anställda och för de unga nyetablerade musikerna. De unga musikerna inom modern konstmusik, folkmusik, jazz och rockmusik etablerar sig mestadels på arbetsmarknaden som frilansmusiker.

Vid sidan av kyrkor och studieförbund m.fl. är olika slags ideellt arbetande arrangörsföreningar stommen i det lokala musiklivet på mindre orter. På många håll utvecklas även nya former av lokala arrangörsskap. De lokalt arrangerade konsertevenemangen utgör en viktig del av arbetsmarknaden för fria musikgrupper och enskilda frilansmusiker. Riksdagen har inför år 1998 (prop. 1997/98:1, utg.omr. 17, bet. 1997/98:KrU1, rskr. 1997/98:97) beslutat om en förstärkning av det statliga stödet till bl.a. arrangerande musikföreningar. För år 1999 bör en ytterligare kraftig förstärkning ske av detta stöd.

För att de fritt verksamma musikernas utbud i högre utsträckning skall efterfrågas av kommunala och andra lokala musikarrangörer krävs att det erbjuds till rimliga priser. De flesta frilansmusiker arbetar helt eller delvis i grupp och har sin verksamhet koncentrerad till storstadsområdena. För att öka sina speltillfällen och nå en bred publik måste grupperna turnera regelbundet, vilket medför höga kostnader som svårligen kan täckas genom gaget. I likhet med Konstnärstödsutredningen anser regeringen därför att ett förstärkt stöd till lokala musikarrangörer måste kombineras med ett ökat stöd till fria musikgrupper, framför allt för att täcka turnékostnader.

För tonsättare och kompositörer utgör beställningar av verk en av de viktigaste inkomstkällorna och en av de främsta möjligheterna att få nykomponerade verk framförda. Konstnärstödsutredningen och många remissinstanser har framhållit vikten av att musiklivet stimuleras till att göra fler kompositionsbeställningar och att en direkt samverkan mellan utövande musiker och tonsättare främjas. Enligt regeringens mening bör

detta ske genom olika typer av riktade insatser inom ramen för befintliga stödformer. Regeringen återkommer i det följande till frågor om ökade insatser för tonsättare inom ramen för Rikskonserters verksamhet och om förstärkning av Konstnärsnämndens bidragsgivning.

Härutöver anser regeringen att Kulturrådet bör ges möjlighet att tillföra regionala och lokala teater-, dans- och orkesterinstitutioner tillfälliga stödenheter för utvecklingsprojekt som innefattar ett direkt samarbete med tonsättare.

STIM-Svensk Musik utför en för tonsättare och kompositörer mycket viktig tjänst genom att bearbeta notmaterial i anslutning till beställningsverk. I likhet med flera remissinstanser anser regeringen att STIM-Svensk Musik bör tilldelas ett ökat bidrag för detta.

Regeringen avser att i budgetpropositionen för år 1999 föreslå en förstärkning av Kulturrådets bidragsgivning till fria musikgrupper och arrangerande musikföreningar, lokala och regionala teater-, dans- och musikinstitutioner samt STIM-Svensk Musik.

Stöd till fonogramutgivning

Distributionsledet i form av fonogramutgivning är av stor betydelse för att tonkonstnärernas arbeten skall förmedlas till en publik. Detta gäller särskilt de musikgenrer som inte har en stark konsertradition eller som inte spelas frekvent i radion, t.ex. nutida konstmusik, jazzmusik, folkmusik och experimentell musik. Det är huvudsakligen de små produktionsbolagen som satsar på de smala musikgenrer som nämnts.

Sedan år 1982 disponerar Statens kulturråd ett anslag för stöd till fonogramutgivning. Stödet skall främja ett allsidigt utbud av konstnärligt och kulturpolitiskt värdefulla fonogram. Till utgivningsstödet har sedermera kopplats ett särskilt stöd till fonogramdistribution.

Stor betydelse för de mindre etablerade tonsättarnas och musikernas möjligheter att komma ut på skiva har också Svenska rikskonserters fonogramutgivning på märket Caprice. Hösten 1996 uttalade sig riksdagen angående inriktningen på denna verksamhet och förhållandet till Kulturrådets allmänna fonogramstöd (prop. 1996/97:3 s. 86f, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Det förutsattes att Rikskonsert och Kulturrådet aktivt arbetar för att samordna sina insatser på fonogramområdet. Kulturrådet borde som hittills inrikta sin bidragsgivning på små svenska bolags utgivning av kulturpolitiskt angelägna fonogram inom ett brett fält av genrer. Rikskonsert borde sträva efter att ännu tydligare än förut anpassa fonogramutgivningen till sin övriga verksamhet.

Med hänsyn till fonogramutgivningens betydelse som försörjningskälla för tonkonstnärerna bör statens insatser förstärkas även på detta område. Kulturrådet disponerar för år 1998 ca 8,3 miljoner kr för stöd till utgivning och distribution av fonogram. Under perioden 1982 - 1996 har Kulturrådet behandlat ansökningar om stöd till ca 5 500 utgivningar. Av dessa har ca 1 400 erhållit bidrag med sammanlagt omkring 65 miljoner kronor. Enligt vad regeringen erfar har ett stort antal planerade kvalitetsutgivningar inte kunnat få stöd och följaktligen inte kommit till stånd. Regeringen anser mot den bakgrunden att Kulturrådet bör få ökade möj-

ligheter att stödja utgivning av kulturpolitiskt angelägna och konstnärligt högtstående fonogram.

Rikskonserter gav ut 30 fonogram år 1997. Av den totala kostnaden på 7,6 miljoner kr finansierades 4,2 miljoner kr inom ramen för statsbidraget till Rikskonserter och 3,4 miljoner kr av försäljningsintäkter. Regeringen bedömer att den nuvarande nivån på Rikskonserterns fonogramutgivning är rimlig mot bakgrund av att den huvudsakligen bör ses som ett komplement till Rikskonserterns övriga musikförmedlande uppgifter.

Regeringen avser att i budgetpropositionen för år 1999 föreslå en förstärkning av Kulturrådets bidragsgivning till utgivning och distribution av fonogram.

Svenska rikskonserter

I de riktlinjer för den fortsatta verksamheten inom Svenska rikskonserter som riksdagen godkände hösten 1996 (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129) betonades bl.a. Rikskonserterns roll som förmedlare av ny musik och introduktör av ännu inte etablerade musiker och tonsättare. Detta sker bl.a. genom konsertproduktioner, kompositionsbeställningar och marknadsföringsinsatser i anslutning härtill. Det bör också framhållas att Rikskonserterns konsertproduktioner med vidhängande turnéer utgör en betydelsefull del av arbetsmarknaden för såväl etablerade som oetablerade frilansmusiker.

Enligt regeringens mening är en kombination av insatser för det lokala arrangörsledet och de fria musikgruppernas basverksamhet samt åtgärder för central musikförmedling ett verksamt sätt att få till stånd fler arbetstillfällen för musiker och tonsättare. Regeringen har i det föregående redovisat ställningstaganden vad gäller Kulturrådets bidragsgivning på musikområdet. Även Rikskonserter bör ges möjlighet till ökade insatser. Dessa kan vara av olika slag inom skilda genrer. Exempel på produktionssidan är konsertturnéer med fria grupper i Sverige och utlandet eller komplettering av en orkesters numerär med frilansmusiker vid turné med ett större symfoniskt verk. Av stor betydelse i sammanhanget är också Rikskonserterns verksamhet med kompositionsbeställningar. Rikskonserter gör årligen ett 40-tal beställningar av nyskriven musik inför planerade evenemang eller efter ansökan. Många av beställningarna görs på uppdrag av länsmusiken eller en teater- eller musikinstitution. Regeringen anser det angeläget att samarbetet mellan Rikskonserter och musiklivets institutioner fortsätter att utvecklas i syfte att öka intresset för och efterfrågan på ny musik över hela landet. Regeringen har för avsikt att i budgetpropositionen för år 1999 föreslå en ökning av statsbidraget till Rikskonserter.

Bidrag till konstnärer inom tonområdet

Regeringens föresats är att möjliggöra för konstnärliga yrkesutövare att ägna sin arbetstid åt sitt konstnärliga arbete och erhålla den koncentration som krävs för skapandet. Regeringen anser därför att det direkta stödet till tonsättare och kompositörer skall förstärkas för att ge konstnärerna

möjlighet att under viss tid och med ekonomisk trygghet ägna sig uteslutande åt det konstnärliga arbetet.

Konstnärsnämndens arbetsstipendier är mycket viktiga för tonsättare och kompositörer under den tid de arbetar med ett beställningsverk. Svårigheten är att få arbetsstipendiet och beställningen att överensstämja tidsmässigt. Det kan t.ex. vara så att en yngre tonsättare/kompositör, som inte har något flerårigt arbetsstipendium, erhåller en beställning på ett musikverk men inte erhåller ett ettårigt arbetsstipendium under samma år. Beställningsarvodet utgör i sig ersättning för beställningen av musikverket samt för rätten att uruppföra det. Då detta arvode vanligtvis inte är tillräckligt stort för att tonsättaren/kompositören skall kunna försörja sig på enbart detta, behöver tonsättaren/kompositören i regel ekonomiskt stöd som komplement. Om konstnärerna då inte har något arbetsstipendium eller projektbidrag blir de tvungna att ta något ytterligare arbete, konstnärligt eller icke-konstnärligt, under tiden de komponerar beställningsverket.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Konstnärsnämndens stöd till tonsättare och kompositörer bör förstärkas för att skapa utrymme för ett särskilt stöd till tonsättare och kompositörer som arbetar med ett beställningsverk. Regeringen har för avsikt att lämna förslag om detta i budgetpropositionen för år 1999.

Bidragen bör, i likhet med vad som gäller i dag för Konstnärsnämndens bidragsgivning, rikta sig till etablerade tonsättare och kompositörer som håller hög konstnärlig kvalitet. Vid Konstnärsnämndens bedömning bör hänsyn tas till kompositionsverkens karaktär. Vidare bör hänsyn tas till sökandens ekonomiska förhållanden och beställningsavtalets villkor.

Regeringen avser även att i budgetpropositionen för år 1999 föreslå en förstärkning av Konstnärsnämndens stöd i form av projektbidrag för samarbete mellan upphovsmän och utövare inom musikområdet. Denna form av projektbidrag, som syftar till att främja tillkomsten av nya verk, bör tilldelas upphovsmännen och utövarna gemensamt och innefatta både ersättning för arbete med att komponera och ersättning för repetitionstid, resor m.m.

9.1 En tredje anställningsform inom teatern

Regeringens förslag: År 1999 införs ett statligt bidrag till en tredje anställningsform inom teatern under en försöksperiod på ett och ett halvt år. En förutsättning för bidraget är att arbetsmarknadens parter sluter erforderliga avtal för anställningsformen.

Konstnärliga arbetsmarknadsutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringen förslag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig över förslaget om en tredje anställningsform inom teatern är positiva och anser att den föreslagna anställningsformen bör prövas. *Danshögskolan* menar dock att försöket även bör omfatta dansområdet.

Skälen för regeringens förslag: Så länge en utbyggnad och expansion var möjlig inom teaterområdet fanns goda möjligheter för frilansande skådespelare att få tillfälliga engagemang på institutionsteatrarna och andra teatrar med fast ensemble. Detta skapade försörjning för de frilansande skådespelarna samtidigt som det bidrog till förnyelseprocessen inom teatern. Med de ekonomiska problem som teaterinstitutionerna står inför i dag har möjligheterna till cirkulation mellan fast anställning och tidsbegränsade uppdrag inom teatern minskat. Detta har i sin tur lett till att frilansande skådespelare erbjuds allt färre uppdrag och blir allt mer beroende av arbetslöshetsersättning för sin försörjning.

Den Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen föreslår att en s.k. tredje anställningsform inom teatern införs under en försöksperiod. Förslaget bygger på en modell som utarbetats gemensamt av Teaterförbundet (TF) och Teatrarnas riksorganisation (TR). Syftet med verksamheten är att avlasta arbetslöshetskassan och öka frilansande skådespelares trygghet samt att öka den konstnärliga friheten. Parterna föreslår att ett aktiebolag bildas för ändamålet. Bolaget skall bl.a. bli arbetsgivare för skådespelare som periodvis söker ny anställning. Även artistförmedlingsverksamhet skall bedrivas inom ramen för bolaget. En förutsättning för att förslaget skall kunna genomföras är att arbetsmarknadens parter kommer överens om förändringar i de avtal som reglerar anställningsskyddet.

Om arbetsmarknadens parter sluter erforderliga avtal är det regeringens mening att ett statligt bidrag skall kunna ges till en tredje anställningsform inom teatern under en försöksperiod på ett och ett halvt år. Regeringen beräknar att bidrag bör kunna lämnas i en sådan omfattning att ca 100 personer kan anställas i den organisation som parterna bildar för ändamålet. Det är regeringens uppgift att utforma närmare föreskrifter om villkoren för bidraget. Det föreslagna bidraget bör utvärderas efter ett år av AMS i samråd med Statens kulturråd, Konstnärsnämnden och arbetsmarknadens parter på teaterområdet.

I budgetpropositionen för år 1999 (utgiftsområde 14) har regeringen för avsikt att lämna förslag om medelstillelning till försöksverksamheten. Prop. 1997/98:87

9.2 Stöd till vissa teater-, dans- och filmändamål

Regeringens bedömning: Bidraget till fria teater- och dansgrupper bör förstärkas. Vidare bör ökade medel anvisas för att främja dans i hela landet. Konstnärsnämnden bör få disponera ytterligare medel för stöd till kortfilmsproduktion.

Konstnärstödsutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig om förslagen är till övervägande del positiva.

Beträffande utredningens förslag om förstärkt stöd till filmproduktion anser *Svenska Teaterförbundet* att Konstnärsnämndens projektbidrag även i fortsättningen bör utgå till fria filmare oberoende av om de har egna produktionsbolag eller inte. Dessutom borde det vara möjligt även för andra yrkesverksamma inom filmområdet att söka projektanslag hos Konstnärsnämnden, exempelvis belysnings- och ljudpersonal.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen behandlar i det följande frågor om förstärkt stöd till fria teater- och dansgrupper, vissa särskilda insatser för dans, samt stöd till kortfilmsproduktion.

Stöd till fria teater- och dansgrupper

Scenkonstnärernas försörjningssvårigheter har sin bakgrund i strukturförändringar inom institutionsteatrarna men också i en vikande efterfrågan på de fria gruppernas utbud. Viktiga uppdragsgivare för fria grupper är t.ex. skolor och andra kommunala arrangörer, studieförbund och teaterföreningar. Den allmänna nedgången i ekonomin har bidragit till att såväl offentliga arrangörer som föreningar fått allt svårare att ta emot gästspel och ge andra former av uppdrag till teater- och dansgrupper. Ett betydande hinder för en ökad efterfrågan är turnékostnaderna som gör att föreställningarna blir relativt dyra att köpa in för den lokale arrangören. Genom ett ökat statligt stöd kan de fria grupperna återfå en del av den arbetsmarknad som gått förlorad under senare år då de professionella gruppernas utbud i allt större utsträckning ersatts av ALU-projekt eller framträdanden av amatörgrupper. Ett ökat ekonomiskt utrymme ger också teater- och dansgrupperna möjlighet att knyta till sig andra konstnärliga yrkesgrupper, t.ex. regissörer, scenografer, sångare, musiker och koreografer.

Statliga och kommunala verksamhetsbidrag utgör en väsentlig del av de fria teater- och dansgruppernas basförsörjning. Bidragen täcker endast till ringa del merkostnader för turnéer och utvecklingsarbete för att bredda repertoaren. Regeringen förordar därför att Statens kulturråd ges möjlighet att väsentligt öka sin bidragsgivning till fria teater- och dans-

grupper. De ökade insatserna bör främst inriktas på att underlätta turnerande och konstnärlig utveckling. Regeringen har för avsikt att lämna förslag om detta i budgetpropositionen för år 1999.

Dans i hela landet

I budgetpropositionen för år 1998 (utgiftsområde 17) anmälde regeringen att ett samråd inletts mellan Statens kulturråd, Dansens Hus och Svenska riksteatern om insatser för danskonstens spridning och utveckling.

Parterna har sedermera enats om att genomföra en gemensam satsning under treårsperioden 1998 - 2000 under namnet Dans i hela landet. Riksteatern avser att öka sitt ansvar, engagemang och ekonomiska åtagande för dansen under treårsperioden och Kulturrådet avser att i ökad omfattning stödja olika utvecklingsinsatser för dansen, både när det gäller produktion, distribution och att främja dansen i övrigt. Dansens Hus kommer att medverka till att gästspel på teaterns scener i Stockholm ges möjlighet att visas på andra platser i landet.

Regeringen bedömer att den satsning på dans i hela landet som nu har inletts är ett verksamt medel för att bredda dansintresset och därmed skapa förutsättningar för en varaktig förbättring av arbetsmarknaden för fritt verksamma dansare. Huvuddelen av satsningen kommer att ske inom ramen för de resurser som berörda instanser redan förfogar över. För att underlätta fria dansgruppers deltagande i biennaler och andra dansfrämjande arrangemang bör dock Kulturrådet fr.o.m. år 1999 få disponera ökade utvecklingsmedel.

Dans-Produktion-Service (DPS) är en förmedlingsagentur för dansare, som drivs på försök av Stiftelsen Dansens Hus sedan budgetåret 1995/96. Ett visst stöd till driften har hittills lämnats av Kulturrådet, Länsarbetsnämnden och Stockholms stad. Den utvärdering som gjorts av verksamheten visar att det finns ett behov av aktiv förmedling för att bredda marknaden för den nutida danskonsten. Regeringen finner det angeläget att försöksverksamheten ges möjlighet att fortgå under ytterligare tre år och bedömer att särskilda utvecklingsmedel bör tilldelas Kulturrådet för detta ändamål fr.o.m. år 1999. Regeringen avser att ge Kulturrådet i uppdrag att följa verksamheten inom DPS och före treårsperiodens utgång redovisa slutsatser rörande formerna för den fortsatta verksamheten.

Stöd till produktion av kortfilm

Riksdagen fattade år 1989 beslut om att Konstnärsnämnden skulle tillföras särskilda medel för insatser på filmområdet (prop. 1988/89:100 bil. 10 p. F 5, bet. 1988/89:KrU16, rskr. 1988/89:183). Skälet var det ökade behovet av stöd till filmproduktion utöver det stöd som fördelades av Svenska Filminstitutet. Man menade därvid att det saknades ett organ som kunde ge bidrag till experimentell film, utan att det samtidigt förutsattes att försöken i varje fall skulle resultera i en visningsfärdig produkt, och att den konstnärliga yttrandefriheten och mångfalden skulle öka om det fanns fler organ som gav bidrag till icke kommersiellt konstnärligt syftande film.

Konstnärsnämndens filmstöd har kommit att få allt större betydelse för filmarna. Från kortfilmare har också framhållits att deras möjligheter att få ekonomiskt bidrag från andra håll beskrivits under senare år. Kortfilmsproduktion är förenad med stora kostnader och nämndens bidrag utgör oftast en nödvändig del av den totala finansieringen.

Stödet till kortfilmsproduktion kan lämnas till konstnärer som kan visa ett dokumenterat arbete av god konstnärlig kvalitet. Vid fördelningen skall hänsyn också tas till de sökandes ekonomiska förhållanden. Bidragen skall vara tillräckligt stora för att ge mottagaren möjlighet att ägna sig åt sin konst. Både unga och mer etablerade konstnärer skall stödjas. Bidrag lämnas till olika projekt, företrädesvis till unga filmare i form av startbidrag, som bidrag till film- och videoexperiment och som bidrag till författare av manus till icke kommersiell, konstnärligt syftande film.

Eftersom anslagsnivån varit i stort sett oförändrad under senare år har det varit nödvändigt att minska antalet bidrag när det genomsnittliga bidragsbeloppet höjts.

Regeringen bedömer i likhet med Konstnärstödsutredningen och flertalet remissinstanser att Konstnärsnämndens stöd till produktion av kortfilm har stor betydelse för unga filmares möjligheter att utöva sin konstnärliga verksamhet. Därför bör en uppskrivning av stödet ske. Regeringen avser att lämna förslag om detta i budgetpropositionen för år 1999.

10.1 Stöd för att främja nyskriven svensk dramatik m.m.

Regeringens förslag: Ett statligt stöd införs från och med år 1999 för att främja nyskriven svensk dramatik. Samtidigt införs ett statligt stöd till en digital pjäsbank.

Konstnärstödsutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen lämnar även förslag på ordområdet om stöd till Författarcentrum och stöd till internationellt utbyte bland författare. Dessa förslag behandlas nedan i avsnitt 11.

Remissinstanserna: Samtliga instanser som yttrat sig tillstyrker utredningens förslag på ordområdet. *Teatrarnas Riksförbund* anser dock att stödet till ny svensk dramatik inte bör begränsas till fria teatergrupper.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har vid flera tillfällen tagit ställning till förslag om statligt stöd till dramatiker (senast prop. 1994/95:100 bil. 12, bet. 1994/95:KrU21, rskr. 1994/95:285).

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behandlar i det följande förslag till åtgärder som syftar till att sprida dramatikernas verk så att dessa kan försörja sig på sin konstnärliga verksamhet.

Stöd för att främja nyskriven svensk dramatik

Arbetsmarknaden för dramatiker har krympt under senare år. Av Dramatikerförbundets ca 500 medlemmar kan i dag endast ca 30 försörja sig på sitt yrke. Allt fler teatrar, inte minst fria grupper, har minskat sina beställningar av nyskrivna verk som en följd av ekonomiska svårigheter. Således är det angeläget att kännedom om dramatikernas verk sprids bland teatergrupper, regissörer m.fl. samtidigt som dessa ges bättre ekonomiska förutsättningar för beställning av nya verk.

Ett statligt stöd till sceniska verk, s.k. dramatikerersättning, infördes budgetåret 1965/66 med syfte att stimulera tillkomsten av svensk dramatik. Ersättningen skulle ges till levande upphovsmän för offentliga framföranden på svenska teatrar av sceniska verk skrivna på svenska. Ersättningen lämnades för det första offentliga framförandet och för högst två olika uppsättningar av samma verk. Högst 4 000 kr kunde ges som ersättning budgetåret 1975/76. Halv ersättning kunde lämnas för verk som var en dramatisering av ett svenskt litterärt verk. Ersättning kunde även lämnas för musikdramatiska verk och för koreografiska verk utan textinslag.

Budgetåret 1984/85 avvecklades stödet till sceniska verk. De medel som då frigjordes omvandlades till ett rent konstnärsbidrag. Styrelsen för Sveriges författarfond fick i uppgift att fördela bidraget till dramatiker. Detta innebar också en ändring av stödets karaktär. I stället för en ren ersättning fördelas nu bidraget individuellt efter ansökan bl.a. som konstnärsbidrag, resebidrag och projektbidrag, i syfte att ge en tillräcklig eko-

nomisk trygghet för att under viss tid möjliggöra koncentration på den konstnärliga yrkesutövningen. Det finns således i dag ingen stödordning som direkt gynnar dramatikerens möjligheter att få sina verk förmedlade till en publik.

För att ge dramatikererna bättre möjligheter att försörja sig på utfört konstnärligt arbete bör ett stöd inrättas som stimulerar fria teatergrupper, stads- och länsteatrar, liksom radio och TV att göra nybeställningar av dramatiska verk. Regeringen föreslår därför att en särskild stödordning införs i syfte att ge i första hand teatrar möjlighet att beställa nyskriven svensk dramatik av hög kvalitet. Efter en gemensam ansökan av en dramatiker och den som vill uppföra dramatikerens verk bör stödet fördelas av styrelsen för Sveriges författarfond. Regeringen utgår från att styrelsen vid bedömningen av ansökningar utnyttjar den kompetens som Dramatikerutskottet, som utgör en del av Författarfonden, har. Det är regeringens uppgift att utforma närmare föreskrifter om villkoren för medlems utbetalning och fördelning. I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå att erforderliga medel anvisas för det nya stödet.

Stöd till digital pjäsbank

I dag saknas en möjlighet att i ett sammanhang få en överblick över befintliga dramatiska verk. För att hitta pjäser för läsning krävs att man vet exakt vad man vill ha och var man ska söka, vilket försvårar för den som t.ex. planerar för en ny repertoar på en teater. Svårigheterna att söka efter dramatiska verk leder i sin tur till att endast ett relativt fåtal pjäser spelas.

Sveriges Dramatikerförbund har uppmärksammat problemen med att förmedla dramatikerens arbete och har därför under en tid arbetat med utvecklingen av en digital pjäsbank. Sedan årsskiftet 1997/98 finns ett antal pjäser tillgängliga via Internet. Pjäsbanken består av två delar, en öppen, Läs en pjäs, och en sluten del, DramaDirekt. Den förstnämnda riktar sig till en bred allmänhet där man via pjäsbanken skall kunna beställa pjäserna i bokform. Den sistnämnda, som riktar sig till personer inom branschen, dvs. teatrar och teaterförläggare, är ett fulltextarkiv. Via e-mail kan man få en pjäs utskrivet hos ett print-on-demand-företag. Pjäsen erhålls därefter i bokform. I ett första steg avser man att lägga in närmare femtio svenska pjäser och uppemot trettio utländska, översatta, pjäser. Inledningsvis kommer pjäsbanken endast att innehålla sådana pjäser som framförts. Tanken är att banken skall utvecklas till att innehålla allt från äldre klassiker till nyskriven dramatik samt även sådana arbeten som ännu ej uppförts. Pjäsbanken är det första i sitt slag i Europa, utvecklad efter en kanadensisk förebild. Utvecklingsarbetet har hittills finansierats via bidrag från Stiftelsen Framtidens kultur.

Regeringen har i det föregående beskrivit dramatikerens situation på arbetsmarknaden. Behovet av förmedling av deras verk är stort. Pjäsbanken bör enligt regeringens bedömning bidra till att öka kännedomen om dramatikerens arbete och därmed på sikt bidra till att förbättra dramatikerens möjligheter att försörja sig på ersättningar för utfört arbete. Därför föreslår regeringen att det inrättas ett särskilt verksamhetsstöd till

Sveriges Dramatikerförbund för driften och administrationen av den digitala pjäsbanken. I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå att erforderliga medel anvisas för stödet. Prop. 1997/98:87

11.1 Centrumbildningar

Regeringens förslag: År 1999 införs ett statligt stöd för arbetsförmedling vid centrumbildningarna under en försöksperiod på ett och ett halvt år.

Regeringens bedömning: Statens kulturråd bör få disponera ytterligare medel för verksamhetsbidrag till centrumbildningarna.

Konstnärstödsutredningens och Konstnärliga arbetsmarknadsutredningens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag om stöd till arbetsförmedling vid centrumbildningarna.

Berörda instanser tillstyrker utredningens förslag om stöd till Författarcentrum och Illustratörcentrum. *Statens kulturråd* förutsätter att rådet även i fortsättningen har medel att stödja läsfrämjande verksamhet. När det gäller stödet till Illustratörcentrum anser Kulturrådet att även andra centrumbildningar på området borde komma ifråga för förstärkt bidrag. Även andra instanser, bl.a. *Konstnärsnämnden*, *KRO* och *KIF*, menar att ett ökat stöd bör tillfalla även andra centrumbildningar.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Centrumbildningarna fyller en viktig funktion inom respektive konstområde genom rollen som samarbetsorgan, informatör och opinionsbildare. Vissa av dem har också mer eller mindre renodlade arbetsförmedlande uppgifter. I dag finns tio centrumbildningar i landet som uppbär stöd via Kulturrådet i form av verksamhetsbidrag.

De flesta centrumbildningar bildades i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet av frilansande yrkesverksamma konstnärer. Den första som bildades var Författarcentrum som också var den första som erhöll statsbidrag. Centrumbildningarna kan sinsemellan ha stora skillnader i både verksamhetens omfattning och kvalitet. Några har en regional organisation, andra är koncentrerade till storstäderna. Några har även fast anställd personal. I några fall arbetar man med grupper. Det gäller t.ex. Musikcentrum, Teatercentrum och Danscentrum. Andra centrumbildningar arbetar med enskilda medlemmar. I vissa fall kan icke yrkesverksamma få stödmedlemskap. Det gäller t.ex. Fotograficentrum och Danscentrum.

Samtliga centrumbildningar har dock det gemensamt att de arbetar direkt mot uppdragsgivare och arrangörer. Genom personalens stora kunskaper om respektive konststart och om medlemmarnas konstnärliga kunnande erbjuder de en heltäckande service till uppdragsgivarna. Det kontaktnät som byggts upp under åren är unikt och vidmakthålls genom kontinuerliga kontakter. De flesta centrumbildningar ligger också långt framme när det gäller utnyttjandet av ny teknik för att presentera sina medlemmar. Detta klarar man med ideellt arbete och små resurser. Sam-

tidigt har bristande resurser lett till att centrumbildningarna, från att tidigare ha haft en aktiv verksamhet över hela landet, nu alltmer har koncentrerats till storstäderna. Samtliga centrumbildningar har i dag också sina huvudkanslier i Stockholm.

Den utvärdering av centrumbildningarna som utförts av Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen visar att man med mycket små resurser förmedlar konstnärers arbete på ett imponerande sätt. Många uppdragsgivare och arbetsgivare vänder sig vid behov av kvalificerad konstnärlig arbetskraft i första hand till en centrumbildning, i stället för till en arbetsförmedling. Ett viktigt skäl till detta är att centrum-bildningarnas förmedlingsverksamhet är styrd av konstnärernas och uppdragsgivarens behov. Genom de unika kunskaper som innehas av personalen vid centrumbildningarna om deras medlemmar kan en uppdragsgivare snabbt få en för uppdraget kvalificerad konstnär.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att ett särskilt stöd införs för arbetsförmedling vid centrumbildningarna under en försöksperiod på ett och ett halvt år. Syftet är att centrumbildningarna under försöksperioden skall ges ekonomiskt utrymme för att anställa arbetsförmedlare. Stödet förs över från Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) till Statens kulturråd som efter ansökan fördelar medlen till sådana centrumbildningar som erhåller verksamhetsbidrag från Statens kulturråd. Det är regeringens uppgift att utforma närmare föreskrifter om villkoren för medlens utbetalning och fördelning. Det föreslagna stödet bör utvärderas av AMS i samråd med Statens kulturråd och Konstnärsnämnden efter ett år. I budgetpropositionen för år 1999 (utgiftsområde 14) har regeringen för avsikt att föreslå att medel anvisas för det nya stödet.

Utöver införandet av ett nytt stöd för arbetsförmedling vid centrumbildningarna bör Statens kulturråd få disponera ytterligare medel för bidrag till centrumbildningarnas verksamhet, för att i första hand stärka verksamheten på regional nivå. Inom ramen för en sådan medelförstärkning bör utrymme skapas för stöd även till andra ideella föreningar med arbetsförmedlande verksamhet. Regeringen avser att i budgetpropositionen för år 1999 lämna förslag om detta.

11.2 Stöd till internationellt kulturutbyte

Regeringens bedömning: Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Svenska rikskonserter och STIM-Svensk Musik bör få disponera ytterligare medel för internationellt kulturutbyte.

Konstnärsstödsutredningens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens bedömning. När det gäller stöd till internationellt kulturutbyte föreslår utredningen en förstärkning av stödet till Moderna museets internationella program, medan regeringen förordar ett ökat stöd till Konstnärsnämndens verksamhetsgren IASPIS (International Artists' Studio Program in Sweden).

Remissinstanserna: När det gäller förslaget om ökat stöd till Moderna museets internationella program, pekar *Statens kulturråd* på vikten av att

svenska konstnärer representeras vid större internationella konstmanifestationer och att de deltar i ett internationellt konstliv. En ökning av stödet bör även tillfalla utställningar av foto och konsthantverk. Kulturrådet pekar också på den verksamhet som bedrivs av IASPIS. Även *Konstnärdsnämnden* anför att det förutom svenska konstnärers deltagande i utställningar utomlands, även krävs att framstående utländska konstnärer och kritiker tar del av det svenska konstlivet på plats. IASPIS som bedriver en sådan verksamhet har på kort tid lyckats skapa ett forum där svenska och internationellt framstående konstnärer möts i Sverige, vilket berikar konstlivet i Sverige och skapar respekt utomlands för svenska konstnärers arbete. *Statens konstmuseer* anför att det i dagsläget finns finansieringsmöjligheter endast för en begränsad internationell verksamhet inom Moderna museets internationella program. Verksamheten är av ekonomiska skäl främst inriktad på svenskt deltagande i internationella konstbiennaler, men kan verka för ett bredare internationellt konstliv för yrkesverksamma svenska konstnärer.

På tonområdet tillstyrker *STIM-Svensk Musik* den föreslagna förstärkningen av informationsinsatserna för ny svensk musik i utlandet. *STIM-Svensk Musik* har som syfte att verka för upphovsmännen på musikområdet. När det gäller utlandsinformationen om musiker och musiklivet har *Svensk Musik* förklarat sig villigt att handha även den uppgiften under förutsättning att den helt finansieras av statliga medel. *Föreningen Svenska Tonsättare (FST)* föreslår att *Konstnärdsnämnden* får fördela det ökade stödet till internationell verksamhet som förstärkning av den befintliga bidragsordningen för tonsättarnas internationella verksamhet. Vad gäller stödet för musiker anför *FST* att *Svenska rikskonserter* på ett bättre sätt än *STIM-Svensk Musik* kan ansvara för en bred lansering av svensk musik. *Rikskonserter* anför att en förstärkning av stödet för internationell verksamhet bör kunna gå till både *Rikskonserter* och till *Kulturrådet*. *Konstnärdsnämnden* framför att en förstärkning av stödet till internationellt kulturutbyte även bör komma nämndens internationellt inriktade bidragsgivning till del. *Kulturrådet* anför att de ekonomiska resurserna för lansering av svensk musik utomlands i dag är otillräckliga, trots att *STIM-Svensk Musik* utför ett förtjänstfullt arbete på området. En förstärkning av de totala medlen för internationellt musikutbyte och lansering av svensk musik utomlands är därför behövlig.

Skälen för regeringens bedömning: Att främja utbyte av erfarenheter och idéer över språk- och nationsgränser är ett av målen för den nationella kulturpolitiken. Den allmänna internationaliseringen ökar och här har konstnärerna en betydelsefull uppgift i att förmedla känslor, tankar och idéer.

Kontakter och utbyten med andra delar av världen är viktiga för konstnärernas möjlighet till stimulans och utveckling i sitt skapande. När svenska konstnärer får möjlighet att vistas och verka utomlands, liksom när utländska konstnärer besöker Sverige och under en tid är verksamma här, medför detta inte bara stimulans för den enskilde konstnärer utan kan ofta vara en betydelsefull inspirationskälla för hela det konstnärliga området. Detta gäller såväl redan väl etablerade som yngre och mer okända konstnärer.

Genom ett intensivare internationellt kulturutbyte öppnas också den internationella arbetsmarknaden för svenska konstnärer, som där kan erbjudas fler möjligheter att erhålla arbete och uppdrag samt möta en större publik.

På musikområdet har Sverige redan skördat stora framgångar utomlands. Även den svenska scen- och filmkonsten har nått internationell ryktbarhet. Andra konstnärsgrupper behöver dock ytterligare stöd för att upptäckas även internationellt. Så behöver t.ex. svensk dramatik och svenska litterära verk översättas till andra språk och lanseras utomlands i särskild ordning. Det är också angeläget att bl.a. organisationer på kulturområdet kan tillvarata de nya möjligheter som såväl den tekniska som den politiska utvecklingen öppnat för ökat internationellt utbyte.

Ett förstärkt stöd till det internationella kultursamarbetet och kulturutbytet ligger sålunda väl i linje med regeringens konstnärspolitiska inriktning, liksom med Sveriges utrikespolitiska prioriteringar.

Det internationella kulturutbytet handhas av ett flertal aktörer. Inom Kulturdepartementets ansvarsområde kan Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Svenska rikskonserter och STIM-Svensk Musik nämnas. Även Svenska institutet handlägger frågor om bidrag till internationellt kulturutbyte. Institutet har till uppgift att sprida kunskap om Sverige i utlandet och att svara för utbyte med andra länder inom kultur, utbildning, forskning och samhällsliv i övrigt.

Statens kulturråd fördelar bidrag till visst kulturutbyte, som kan gå till fasta institutioner och organisationer, till teater-, dans- och musikgrupper samt till utställare av konst och olika internationella organisationer. Kulturrådet bör i fortsättningen i ökad utsträckning verka för lanseringen av svensk dramatik i utlandet. Regeringen anser att Kulturrådets anslag för bidrag till internationellt kulturutbyte bör förstärkas med medel för fördelning till dramatiker.

Verksamheten vid det av Konstnärsnämnden inrättade internationella ateljécentret IASPIS (International Artists' Studio Program in Sweden) startade hösten 1996 i Konstakademiens lokaler i Stockholm. Syftet är att utveckla och främja de internationella ateljécentra som står öppna för svenska konstnärer i andra länder och att erbjuda ateljéstipendier i Sverige till utländska bild- och formkonstnärer. IASPIS administrerar också Bildkonstnärsfondens ateljéprogram utomlands, tillhandahåller ateljéer och utställningslokaler samt organiserar seminarier och föreläsningar. Ateljéer ställs även till svenska konstnärers förfogande. På kort tid har IASPIS blivit en viktig mötesplats för svenskt och internationellt konstliv i Sverige och har på ett aktivt sätt bidragit till svenska konstnärers deltagande i större utställningar i utlandet, ofta med stor framgång. Regeringen anser att Konstnärsnämndens förvaltningsanslag bör ökas för att verksamheten med IASPIS skall kunna vidareutvecklas.

Svenska rikskonserter medverkar i olika former till en aktiv lansering av svenska sångare och musiker inom det internationella musiklivet. STIM-Svensk Musik marknadsför ny svensk musik och dess upphovsmän utomlands. Även Kulturrådet och Konstnärsnämnden svarar för bidragsgivning till internationellt musikutbyte.

I budgetpropositionen för år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå förstärkta medel till Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Svenska rikskonserter och STIM-Svensk Musik för internationellt kulturutbyte. Prop. 1997/98:87

Utgångspunkter

Mitt uppdrag har varit att göra en översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket och att analysera den obalans som råder på den konstnärliga arbetsmarknaden. Min utgångspunkt har varit att föreslå åtgärder för att lösa det strukturella problem som en överetablering på konstnärernas arbetsmarknad utgör. Min översyn visar entydigt att detta strukturproblem är omfattande och att arbetsmarknadspolitiken bidrar till att förvärra den. En begränsning av målgruppen för arbetsmarknadspolitiken inom konstnärsområdet är därför nödvändig. Arbetsmarknadspolitiska mål och kulturpolitiska mål måste bägge få genomslag i arbetsmarknadsåtgärderna för att strukturproblemet skall kunna lösas.

Det finns en motsättning mellan arbetsmarknadspolitikens mål och kulturpolitikens mål, men den går att överbrygga. En förutsättning är att bägge politikområdena definierar konstnärsyrket och konstnärernas arbetsmarknad lika. Då blir båda rollerna tydliga och förstärker varandra. Så sker inte i dag. Problemen har tvärtom till stor del sin grund i att de två politikområdena definierat konstnärernas arbetsmarknad på olika sätt. Detta är också huvudkritiken från konstnärernas organisationer.

Att främja arbetskraftens anpassning till den reguljära arbetsmarknadens behov på konst och konstnärer, som är arbetsmarknadspolitikens uppgift kommer lätt i konflikt med kulturpolitikens krav på mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet. Kulturpolitiken skall korrigera marknaden för konst, medan arbetsmarknadspolitiken skall bidra till en anpassning till denna marknad. Kulturpolitikens kärna är konstens kvalitet medan arbetsmarknadspolitiken förhåller sig neutral till konstens kvalitet. Här handlar det om att hitta jobb. Men framför allt att motverka långtidsarbetslöshet.

När det gäller arbetsmarknadspolitiken med avseende på konstnärsyrket, som den ser ut i dag, dominerar enligt min uppfattning de arbetsmarknadspolitiska målen över de kulturpolitiska.

Skärp Af Kulturs roll

- Ge Af Kultur en särställning inom Arbetsmarknadsverket.
- Begränsa mottagargruppen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet.
- Ge Af Kultur exklusiv rätt att besluta om åtgärder inom kulturområdet.
- Inför en inomkonstnärlig bedömning av Af Kulturs målgrupp och för åtgärder inom kulturområdet.
- Återge AMS kulturarbetsdelegation en starkare roll.
- Fri medelsanvändning och inga volymkrav vid Af Kultur.
- Satsning på vägledning och utbildning .

Af Kultur måste finnas kvar som en del av Arbetsmarknadsverket om det skall vara möjligt att komma tillrätta med strukturproblemen på den kulturella arbetsmarknaden. Den samverkan mellan arbetsmarknadspolitik och kulturpolitik som krävs är bara möjlig att genomföra med Arbetsmarknadsverket som en aktiv part. Af Kultur har under åren byggt upp en stor kompetens inom kulturområdet och arbetar med den flexibilitet som behövs inom denna sektor. Men deras roll behöver förstärkas och deras mandat att handha kulturfrågorna måste tydliggöras inom verket. En särskilt anpassad organisation inom verket med starka Af Kulturkontor är en nödvändig förutsättning och en garant för att arbetsmarknadsmedel på detta område strikt begränsas till etablerade konstnärer.

Mitt första förslag är därför att bibehålla en organisation som bygger på den särprägel som gäller för denna del av arbetsmarknaden. Den skall vara rikstäckande med ett regionalt ansvar fördelat på de olika kontoren. För att Af Kulturs roll skall bli den sammanhållande kraften inom arbetsmarknadspolitiken måste organisationen på fältet följas upp inom hela organisationen. Jag anser därför att AMS bör återinrätta tjänsten som kulturdirektör med ansvar för innehållet i Af Kulturs verksamhet och med befogenheter att följa upp övriga kontors verksamhet inom kulturområdet. Det kräver en tjänst med direktkontakt till verksledningen och ett uttalat mandat att företräda en strikt tillämpning av konstnärsbegreppet och användningen av åtgärdsmedel.

Af Kulturs uppgift är att motverka en strukturell obalans på arbetsmarknaden. De medel och volymkrav som gäller i övrigt för AMS är avsedda för konjunkturberoende åtgärder och passar dåligt för kultursektorn. Af Kultur bör därför lösgöras från volymkrav. Samtliga förmedlars erfarenhet visar att det är med stöd av otraditionella medel man kan planera åtgärder som passar för kulturarbetsmarknaden.

Af Kulturs mottagargrupp är ungefär en tredjedel för stor. En konstnärlig utbildning eller erfarenhet i yrket är inte tillräckligt för att räknas som etablerad på arbetsmarknaden. Det krävs också en kontinuerlig verksamhet som konstnär utan stöd av arbetsmarknadspolitiska medel. Jag avstår från att föreslå fasta kriterier för vilka som skall anses etablerade inom olika konstnärsyrken. Definitionerna måste skilja sig mellan de olika konstnärsyrkena men de bör utgå från utbildning och/eller påvisad aktiv yrkesverksamhet. Det är däremot angeläget att AMS ges befogenheter att ha kriterier av det slaget för denna del av sin verksamhet.

Mottagningen av konstnärer hos Af Kultur bör ske i två etapper: en gränsdragning vid första ingången och en ny prövning efter tre år. Har inte personen haft ett vanligt arbete/verksamhet i sitt yrke under den tiden överförs han eller hon till hemförmedlingen.

Bestämningen av målgruppen och hur den skall definieras liksom användningen av åtgärdsmedlen skall ske i samråd med särskilda inomkonstnärliga nämnder knutna till de fem Af Kulturkontoren. Dessa nämnder bör ges betydande inflytande, utan att de därför tar över något myndighetsansvar. Dessa nämnder kan bidra till att skapa kontinuitet i åtgärderna och öka arbetsförmedlingens legitimitet bland konstnärerna och deras organisationer. Nämndernas sammansättning bör vara blandad: konstnärsorganisationer, enskilda konstnärer med förtroende bland kolle-

ger och med integritet, liksom recensenter/kritiker. Också centrumbildningarna bör ges representation.

Prop. 1997/98:87
Bilaga 1

Kulturarbetsdelegationen måste återges den betydelsefulla roll den avsågs ha när den skapades och som den tidigare haft. Kulturarbetsdelegationens uppgift är att fastställa policy för kriterierna för inskrivning vid Af Kultur och ge ramar för hur åtgärderna skall användas. Det är också delegationens uppgift att följa upp rollfördelningen mellan arbetsmarknads- och kulturpolitiken.

En växande strukturell obalans

Jag har inlett beskrivningen av mina krav med förslaget att stärka Af Kultur. Det beror till en del på att det är en förutsättning att målgruppen och åtgärderna begränsas för att återge kulturarbetsförmedlingen dess legitimitet bland konstnärerna. Men framför allt för att det är nödvändigt om man skall lyckas lösa det främsta problemet – överetableringen av konstnärer och de samhällsliga kostnader som följer av den. År 1996 fanns 19 000 konstnärssökande inskrivna vid arbetsförmedlingar. Av dessa var knappt hälften inskrivna vid Af Kultur. Drygt hälften fanns vid andra arbetsförmedlingar men fick i stor utsträckning åtgärder riktade mot kulturarbetsmarknaden.

Sett ur ett kulturpolitiskt perspektiv använder arbetsmarknadspolitiken mycket stora belopp. Den bidrar därmed till överetablering av konstnärer och den förstör marknaden för de etablerade konstnärerna. Och i det långa loppet kostar detta samhället mycket stora resurser samtidigt som de problem som finns på marknaden för konstnärer permanentas. Detta förhållande är ohållbart.

Självfallet måste arbetsmarknadspolitiken lägga resurser på denna växande grupp arbetssökande. Men samtidigt blir det själva kärnpunkten i det problem som orsakat mitt uppdrag – att kulturektorn blivit allt mer beroende av arbetsmarknadspolitiken. Arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadspolitiska medel upprätthåller ett kulturutbud som annars inte skulle finnas.

De arbetslösa får åtgärder inom kulturektorn där deras kompetens tas tillvara. Dessvärre kan dessa åtgärder tränga ut arbetstillfällena för den etablerade kärnan av konstnärer. De fungerar också som en sporre att stanna i yrket trots att den sökande aldrig får några uppdrag inom konsten mellan åtgärderna. I stället hamnar man i en rundgång av åtgärder och arbetslöshet.

Detta visas också av en undersökning som AMS gjort för utredningen. Omkring 5 000 arbetslösa konstnärer trädde in i åtgärder åren 1992–93. Av dessa som lämnade arbetslöshet i samband med åtgärden var 50 % tillbaka i arbetslöshet efter sex månader, 60 % efter ett år; och 80 % efter fem år. Min slutsats blir att många av dessa konstnärer finns utanför kretsen av de etablerade konstnärerna trots att de är inskrivna vid Af Kultur.

En överetablering av konstnärligt verksamma genom aktiva arbetsmarknadsåtgärder drar i hög grad med sig stigande kostnader för passiva bidrag. Arbetsmarknadsåtgärder räcker inte som kvalificering för a-kassa, men de räcker för återinträde i kassan. Eftersom kulturarbetsmarknaden

inte räcker till för alla som vill verka på den kommer dessa åtgärder snarare att befästa långtidsarbetslösheten än motverka den. Arbetslöshetsförsäkringen blir en yrkesförsäkring och inte en omställningsförsäkring. Och mängden åtgärder förstärker dessutom den strukturella obalansen på kulturarbetsmarknaden i stället för att motverka den.

Arbetsmarknadsmedlen svarar för en växande andel av statens totala resurser till konst och konstnärer. I dag är proportionerna enligt min mening inte längre rimliga. Mot kulturdepartementets cirka 4 miljarder kronor till kultur svarar arbetsmarknadsdepartementet med 1,3 miljarder kronor – 970 miljoner kr i passivt stöd och 325 miljoner kronor i aktiva åtgärder. Det innebär att 25 % av statens totala satsningar på konst sker via arbetsmarknadspolitiken. I ingen annan sektor av arbetsmarknaden är arbetsmarknadspolitiken så dominant. Slår styrningen av dessa medel fel motverkar den hela den statliga kulturpolitiken.

Det är mot den bakgrunden jag lägger mina övriga förslag. Med en gemensam syn på vilka som är konstnärer och vilken deras arbetsmarknad är kan arbetsmarknads- och kulturpolitiken samverka för att stoppa en i dag okontrollerbar kostnadsutveckling. Det krävs insatser från bägge politikområdena för att bryta obalansen. Det ena området kan inte lyckas utan det andra. Därför ligger mina förslag också inom båda dessa områden.

Med mina förslag skulle arbetsmarknadspolitiken totala kostnader inom kultursektorn på sikt reduceras med 225 miljoner kronor i aktiva åtgärder och med ytterligare drygt 650 miljoner kronor i passivt stöd i takt med att den övriga arbetsmarknaden stärks. Av de 225 miljoner kronor som i dag går till inomkonstnärliga åtgärder bör merparten, 200 miljoner kronor, kortsiktigt inriktas på stöd för kulturintresserade att söka sig nya yrkesidentiteter.

Avstår man från de begränsningar jag föreslår kommer kostnaden i arbetsmarknadspolitiken, dvs. såväl aktiva som passiva åtgärder, att fortsätta att öka från nuvarande höga nivå oavsett konjunkturerna på arbetsmarknaden i övrigt. Den strukturella obalans som arbetsmarknadspolitiken bidragit till påverkas obetydligt av dessa konjunktursvängningar.

Det är mot den bakgrunden jag anser det fullt möjligt och ekonomiskt försvarbart att redan nu överföra 80 miljoner kronor till ett antal nya åtgärder i samverkan mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken för att förstärka förmedlingen av konstnärernas arbete. Åtgärdena ger, om de genomförs fullt ut, en nettobesparing för staten.

Arbete åt konstnärer

Af Kultur får ett direktanslag från AMS om 100 miljoner kronor för åtgärder anpassade till konstnärerna.

Af Kultur får ytterligare 15 miljoner kronor för riktad verksamhet.

Producentstöd till Dans-Produktion-Service, DPS, om 3 miljoner kronor.

Ett Rådgivningscenter för dansare inrättas vid Af Kultur i Stockholm och får 2 miljoner kronor i årligt anslag.

Centrumbildningarnas förmedlande verksamhet får 10 miljoner kronor. Vid fördelningen av stödet skall behovet att återskapa centrumbildningarnas regionala organisation beaktas.

En tredje anställningsform inom teatern stöds med 15 miljoner kronor.

För förstärkning av förmedling av konstnärers arbete och inkomster överförs 50 miljoner kronor från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet. Pengarna förstärker de åtgärder som föreslås i betänkandet Generella konstnärsstöd.

Åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken

Dans-Produktion-Service. DPS har varit framgångsrikt i att skapa selsättning och publik till professionella koreografer och dansare. Min bedömning är att DPS är en intressant ny form av samverkan och marknadsföring av dans som aktivt medverkar till att bredda marknaden för den nutida dansen. Af Kultur får 3 miljoner kronor att användas för årligt stöd till DPS

Dansares yrkeskarriär slutar tidigt. Det är inte ovanligt att de tvingas avbryta sin yrkeskarriär ännu tidigare på grund av skador. Dansarna har många värdefulla erfarenheter och en kompetens som kan vara till stor nytta på andra arbetsområden. Med en aktiv hjälp att finna nya yrkesvägar minskar omställningstiden med stora kostnader för sjukskrivning och arbetslöshetsersättning. Jag föreslår därför att 2 miljoner kronor anslås för att upprätta ett rådgivningscenter för dansare vid Af Kultur i Stockholm.

Centrumbildningarna bedriver en kvalificerad, inomkonstnärligt genererad förmedling av konstnärligt arbete. Jag föreslår att AMS avsätter maximalt 10 miljoner kronor för att fördela på Centrumbildningarna. En förutsättning för ett centrum skall få anslag är att det också har anslag från Statens kulturråd. AMS kulturarbetsdelegation skall yttra sig över fördelningen av medlen före beslut.

Medel till kulturpolitiken

Jag föreslår att 50 miljoner kronor överförs från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet för att finansiera åtgärder för förmedling av konstnärernas arbete och för att förstärka deras inkomster.

Konstnärsstödsutredningen har utrett frågan om ett generellt stöd till konstnärer. Utredningens arbete har tydligt visar att konstnärerna föredrar stöd som ökar deras möjligheter att leva av sitt arbete framför generella bidrag. Därmed sammanfaller många av förslagen i den utredningen med min strävan att lösa strukturproblemen på den konstnärliga arbetsmarknaden. Om kulturpolitiken förbättrar förmedlingen av konstnärers arbete och ökar deras möjligheter till försörjning minskar trycket på arbetslöshetsförsäkringen och på åtgärdsmedlen inom arbetsmarknadsverket. Jag vill peka på några områden som är särskilt viktiga för att minska trycket på arbetsmarknadspolitiken.

Genom ökade arrangörs- och turnéstöd till musiker, skådespelare och dansare kan dessa utövande konstnärer återfå en del av den arbetsmark-

nad som gått förlorad under senare år. Allt för ofta har dessa turnéer ersatts av ALU-projekt eller framträdande av andra mindre etablerade konstnärer. En hårdare styrning från AMS av sådana åtgärder i kombination med turnéstöd motverkar amatöriseringen av kulturlivet.

Bildkonstnärens problem är ett försörjningsproblem som i hög grad arbetsmarknadspolitiken tvingas lösa. De utgör också den största gruppen av konstnärer inskrivna vid arbetsförmedlingen, drygt 10 000 år 1996. En utställningsersättning som också omfattar grafisk konst, fotografier, installationer, konsthantverk, formgivning och experimentell konst, bidrar till att fler bildkonstnärer kan få försörjning av sitt yrke. Det är från arbetsmarknadens utgångspunkter den främsta åtgärden för att förbättra konstnärernas försörjningsmöjligheter. Ett nytt statligt verksamhetsbidrag till organisationer med utställningsverksamhet och ett statligt stöd till förhyrning av utställningslokaler skulle ytterligare bidra till att förmedla resultatet av konstnärens arbete.

Svensk teater är allt för beroende av arbetsmarknadspolitiken. En vikande ekonomi har gjort att teatrarna valt att använda medarbetare som kan få arbetsmarknadspolitiskt stöd. Strukturgrepp som kan återskapa en balans inom teatern där konstnärer återigen kan finna sin försörjning genom ersättning för arbete är angelägna. Ett turnéstöd enligt ovan bidrar till att förbättra möjligheterna till uppdrag för de turnerande fria grupperna. Dessutom stöder jag förslaget om ett särskilt verksamhetsstöd till de fria teatrarna och stöden för ny svensk dramatik.

Parterna inom teatern har lagt fram ett förslag om en tredje anställningsform vars syfte är att avlasta a-kassan och öka de frilansande skådespelarnas trygghet. Men förslaget har också ett kulturpolitiskt mål - att öka den konstnärliga friheten på teatern genom att underlätta att ta in frilansare på olika former av kontrakt..

De 200 frilansande skådespelare som skall erbjudas tjänstgöring hos de statligt stödda institutionsteatrarna har för närvarande återkommande perioder av arbetslöshet med ersättning från kassan. Genom att de anställs i den föreslagna nya organisationer sker en besparing i a-kassan. Jag föreslår att maximalt 15 miljoner kronor överförs som finansiering av förslaget.

Med dessa samlade åtgärder finns förutsättningar att bryta den onda cirkeln i konstnärernas arbetsmarknad som innebär att ju mer pengar som satsas på att bereda konstnärer försörjning i sitt yrke desto fler kommer till för att slåss om pengarna så att konstnärernas situation förvärras i stället för att förbättras. Också flödet av ständigt ökade arbetsmarknadsmedel till kultursektorn bryts genom förslagen.

Sammanfattning av betänkandet Generella konstnärstöd (SOU 1997:184)

Prop. 1997/98:87
Bilaga 2

Utredningen har haft i uppdrag att utforma ett förslag om ett nytt generellt ekonomiskt stöd till konstnärliga yrkesutövare. Olika alternativ har övervägts. Material har insamlats från andra länder. Konstnärernas ekonomiska förhållanden har kartlagts i en särskild undersökning. En analys har gjorts av hur konstnärerna påverkas av olika regelverk utanför kulturområdet, nämligen skatter och avgifter, arbetsmarknadsstöd och andra trygghetssystem.

Enligt direktiven skall det nya stödet ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte, det skall vara generellt så att det kan prövas mot vissa objektiva kriterier, minska yrkesverksamma konstnärers beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten, ges till i verklig mening konstnärligt verksamma, dvs. till konstnärer som kan uppfylla vissa kvalitetskriterier samt vara inkomstprövat.

Generellt sett har konstnärerna låga inkomster av sitt konstnärliga arbete. I genomsnitt kommer endast omkring en femtedel av konstnärers inkomster från det konstnärliga arbetet. Resten kommer från olika s.k. "brödjobb". Konstnärernas sammanlagda bruttoinkomster är också låga, omkring 140 000 kronor, vilket motsvarar 80 % av genomsnittet för befolkningen totalt sett. Skillnaderna kan vara relativt stora mellan konstnärgrupperna. Bildkonstnärerna är den grupp som har de lägsta bruttoinkomsterna, knappt 100 000 kronor i genomsnitt, vilket motsvarar knappt 60 % av genomsnittet för befolkningen i övrigt. Kartläggningen av konstnärernas antal, verksamhetsinriktning och inkomster redovisas i kapitel 2 samt i en separat bilaga.

Den grundläggande orsaken till konstnärers låga inkomster och försörjningssvårigheter är den obalans som råder på konstnärernas arbetsmarknad, en obalans som har tilltagit under 1990-talet. Samtidigt som antalet personer som vill försörja sig på konstnärligt arbete har fortsatt att öka så har efterfrågan på deras tjänster sjunkit, bl.a. som en följd av att de offentliga anslagen har skurits ner och företagens satsningar på det kulturella området har minskat.

Det övergripande syftet för statens konstnärspolitiska insatser är "att skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete" (prop. 1996/97:3). Detta syfte leder i första hand till åtgärder som kan underlätta för konstnärer att etablera sig på sin marknad, nå sin publik eller kundkrets och få full ersättning för det arbete de utför och de verk de producerar.

I vår utrednings uppdrag har legat att undersöka om ett nytt generellt inkomststöd till konstnärerna kan lindra problemen med de låga och ojämna inkomsterna så att de yrkesverksamma konstnärernas beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten kan minska. En del av dessa problem hör samman med att skatteregler, arbetsmarknadsstöd och olika socialförsäkringar inte är anpassade till de särskilda inkomst- och arbetsförhållanden som konstnärer lever och verkar under. I kapitel 4 har vi gjort en analys av ett flertal av dessa regelverk. Vi har identifierat ett

antal "systembrister" och föreslår att en särskild utredning tillsätts för att ta fram förslag som förbättrar de egenföretagande konstnärernas ställning på socialförsäkringsområdet och närliggande områden. Vi gör också bedömningen att det är mycket som talar för att skattereglerna är ett verkningsfullt instrument för kulturpolitiken.

Ifrån andra länder har vi hämtat exempel på hur konstnärsstöd är utformade. Dessa redovisas i kapitel 5. Särskilt de generellt verkande stöden har kartlagts. Vi konstaterar att det finns generella ekonomiska stöd till konstnärer i flera länder. I Irland och Frankrike används främst skattesystemet för att ge ett särskilt stöd till konstnärer. I Tyskland och Österrike lämnas stödet främst via socialförsäkringssystemet. I Nederländerna har man i år behandlat ett regeringsförslag om ett nytt direkt bidrag till konstnärer. Där finns sedan tidigare ett generellt ekonomiskt stöd inom ramen för socialbidragsgivningen. I våra nordiska grannländer, Norge och Danmark är man däremot i färd med att bygga ut de selektiva stödformerna.

Enligt direktiven skulle vi analysera och bedöma om det är möjligt att bearbeta de tidigare utredningsförslagen om egenavgiftsfond och konstnärstillägg. I kapitel 6 redovisar vi denna analys, som vi sedan bygger vidare på vid utformningen av reglerna för den inkomstförstärkning som vi menar skulle kunna vara ett fungerande system, men som vi ändå avråder från att införa.

I kapitel 7 konstaterar vi att det är fullt möjligt att införa ett system med generellt verkande inkomstförstärkning för egenföretagande konstnärer som uppfyller ett antal objektiva kriterier för kvalitet, yrkesverksamhet m.m., som är inkomstprövat och som i varje fall i viss mån skulle minska yrkesverksamma konstnärers beroende av icke konstnärliga försörjningsarbeten. (Den närmare utformningen av stödet finns redovisad i kapitel 7). Trots detta vill vi inte rekommendera att denna form av stöd införs. Och det beror främst på två orsaker. Dels har de ekonomiska beräkningarna visat att den budgetram som kan disponeras, 34 miljoner kronor netto och 48 miljoner kronor brutto, inte räcker till ett bidrag på mer än 800 kronor per månad brutto, före skatt och avgifter. Det är tveksamt om ett bidrag i den storleksordningen på något nämnvärt sätt kan skapa förutsättningar för konstnärer att minska sina "brödjobb", från vilka de har inkomster på i genomsnitt tio gånger så mycket, alltså närmare 8 000 kronor per månad. Den andra orsaken är att konstnärerna själva är mycket tveksamma till ett bidrag av detta slag. De vill ogärna bli en grupp som är mer "bidragberoende" än andra medborgare i samhället. De föredrar i stället att statens stöd inriktas på att öka de i verklig mening yrkesverksamma konstnärernas möjligheter att få ersättning för det arbete de utför och som ger dem tillfälle att visa och framföra sina verk inför en publik. Av dessa skäl vill vi inte rekommendera att denna form av inkomstförstärkning införs, även om det vore både tekniskt och administrativt fullt möjligt.

Vårt förslag till generellt verkande stöd blir i stället insatser som kan underlätta de i verklig mening yrkesverksamma konstnärernas möjligheter att nå sin publik och erhålla full ersättning för det arbete de utför och de verk de producerar, ett "paket för ökad efterfrågan på konstnärers arbete". Förslaget presenteras i kapitel 8. Det har utformats så att vart och

ett av leden mellan den yrkesverksamma konstnären och hans/hennes publik skall stärkas.

Förslagen kommer också genom sin utformning (bl.a. turnéstöd, arrangörsstöd, ökat stöd till Länsmusiken, till kollektivverkstäder m.m.) att bli en viss motvikt till den starka koncentration av kulturutbudet som för närvarande finns till storstadsområdena.

Vidare har förslagen utformats så att de överensstämmer med de behov som den Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen har identifierat och de förslag till förändring av det arbetsmarknadspolitiska stödet som denna utredning presenterar. Där föreslås att 50 miljoner kronor överförs från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet för att finansiera åtgärder för förmedling av konstnärers arbete och förstärkning av deras inkomster. Med detta tillskott växer vår medelsram till 84 miljoner kronor. Våra förslag innebär att av det ökade stödet på totalt 84 miljoner kronor skall merparten, ca 50 miljoner kronor, gå till förmedlande insatser av olika slag.

Förslagen har utformats med hänsyn tagen till de skilda verksamhetsförutsättningar som råder mellan de olika konstnärsområdena. De marknadsmässiga villkoren och inkomst- och utgiftsförhållandena skiljer sig starkt åt mellan olika konstformer och mellan olika konstnärstyrken. De insatser som behövs för att förstärka förmedling av och ersättning för de konstnärliga arbetena behöver därför anpassas till de specifika förutsättningar som gäller för respektive konstnärsområde.

Vid utformningen av stöden har vi också tagit hänsyn till vilka ersättningar som redan finns och vilka andra eventuella stöd respektive grupp redan åtnjuter. Insatserna har därmed blivit olika stora för de olika områdena. För Bildområdet föreslås 27,5 miljoner kronor, för Ton också 27,5 miljoner kronor, för Ord 11 miljoner kronor och för Scen 15 miljoner kronor. Stöden föreslås inbegripa utökade utställningserättigheter, turnéstöd, arrangörsstöd, bidrag till centrumbildningar, stöd till fonogramutgivning, förhyrning av utställningslokaler, kollektivverkstäder, till svenska konstnärers utställningar utomlands och annat internationellt utbyte m.m.

Med den sammansättning av åtgärder för de olika konstnärsgруппerna som här föreslås bedömer vi att konstnärerna får en väsentligt större chans att uppnå det som de så klart förespråkat, nämligen att kunna leva av sitt arbete i stället för av bidrag. Det innebär också att förslagen fullföljer den senaste kulturpropositionens inriktning på att skapa sådana villkor för de yrkesverksamma konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete.

Uppdraget

I våra direktiv anger regeringen att vi skall utarbeta ett förslag till ett regelsystem avseende en offentlighetsrättslig avgift på vidareförsäljning av konst som inte omfattas av något upphovsrättsligt skydd. Denna del av vårt uppdrag har vi redovisat i delbetänkandet En fond för unga konstnärer (SOU 1997:106). Enligt direktiven skall vi också utreda formerna för ersättning till upphovsmän för utlåning av fonogram och lägga fram de förslag som behövs. Den sistnämnda delen av vårt uppdrag behandlas i detta betänkande.

Upphovsrätten och biblioteksutlåningen

Enligt 2 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) omfattar upphovsrätten till ett verk en ensamrätt för upphovsmannen att förfoga över verket genom att göra det tillgängligt för allmänheten genom försäljning, uthyrning, utlåning eller annan spridning av verket.

I 19 § upphovsrättslagen anges inskränkningar i denna s.k. spridningsrätt. Av bestämmelsen framgår bl.a. att när ett exemplar av t.ex. ett litterärt verk med upphovsmannens samtycke har överlåtit, exemplaret får spridas vidare. Denna inskränkning - som brukar kallas att spridningsrätten konsumeras - innebär alltså att den som har köpt ett exemplar av ett överlåtet litterärt verk kan överlåta exemplaret vidare eller låna ut det utan samtycke från upphovsmannen. Det är denna reglering som utgör den rättsliga grunden för den fria biblioteksutlåningen. Upphovsmannen har inte någon rätt till ersättning enligt det upphovsrättsliga regelsystemet för den utlåning av exemplar som sker genom bibliotek.

För utlåningen av litterära verk på folk- och skolbiblioteken betalas emellertid en offentlighetsrättslig ersättning till upphovsmännen enligt bestämmelserna i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond. Denna reglering omfattar dock inte bibliotekens utlåning av musikaliska verk, dvs. musiktryck (noter m.m.) och ljudupptagningar av sådana verk.

Vårt förslag

Vi anser att det av såväl rättviseskäl som kulturpolitiska skäl skall införas en offentlighetsrättslig ersättningsordning som omfattar utlåningen av musikfonogram från folk- och skolbiblioteken.

Vilka bör omfattas av rätten till ersättning?

Vi föreslår att såväl upphovsmän som utövande konstnärer skall ersättas för folk- och skolbibliotekens utlåning av musikfonogram. Detta innebär alltså att kompositörer och textförfattare skall få ersättning vid utlåning av deras verk. Även den som har översatt eller bearbetat (arrangerat) ett verk skall få ersättning. Detsamma skall gälla de personer som har framfört verken på de utlånade ljudupptagningarna, de s.k. utövande konstnärerna (t.ex. musiker, sångare och dirigenter). Rätten till ersättning skall – i likhet med vad som gäller övriga stödformer på kulturområdet – tillkomma ersättningsberättigade som har sin huvudsakliga konstnärliga verksamhet i Sverige eller som är stadigvarande bosatta i landet.

Hur bör storleken på den totala ersättningen beräknas?

Vi föreslår att statsanslaget skall beräknas med hjälp av ett grundbelopp per hemlån av fonogram med musik och omfattningen av den ersättningsberättigade utlåningen. Anslaget räknas sedan fram som produkten av grundbeloppet och omfattningen av fonogramutlåningen. Ersättning skall utgå för varje kalenderår och beräknas på antalet hemlån för kalenderåret före det år ersättningen avser.

Fördelningen av ersättning

Vi anser att fördelningen av ersättningar skall ske enligt upphovsrättsliga principer, dvs. ersättningen till t.ex. en viss upphovsman skall göras beroende av utlåningen av hans eller hennes verk. När det gäller administrationen av ersättningar föreslår vi att upphovsrättsorganisationerna STIM och SAMI hanterar de belopp som årligen skall fördelas. Organisationerna skall var och en inom sitt område bestämma hur ersättningar skall fördelas mellan de ersättningsberättigade. De skall därvid följa de principer som gäller för de upphovsrättsliga ersättningarna. Det skall dock finnas en övre gräns för hur mycket en ersättningsberättigad för ett visst år skall kunna uppbära i ersättning.

Genomförandet av förslaget

Enligt våra direktiv skall vårt förslag rymmas inom ramarna för statens insatser på det konstnärspolitiska området för perioden 1997-1999. Detta innebär att finansieringen av systemet måste ske genom en omfördelning av resurserna inom utgiftsområdet.

Vi föreslår att de medel som utnyttjas för systemet med bibliotekserättning även skall användas för att finansiera den föreslagna ersättningsordningen.

Vi bedömer att förslaget bör kunna genomföras med verkan från den 1 januari 1999.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet *Arbete åt konstnärer* (SOU 1997:183)

Prop. 1997/98:87
Bilaga 4

Riksförsäkringsverket, Kammarkollegiet, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Riksskatteverket, Högskoleverket, Danshögskolan, Dramatiska Institutet, Kungliga Konsthögskolan, Konstfack, Kungliga Musikhögskolan i Stockholm, Operahögskolan, Göteborgs Universitet, Umeå Universitet, Luleå Tekniska Universitet, Malmö Högskola, Arbetsmarknadsstyrelsen, Länsarbetsnämnden i Västra Götalands Län, Länsarbetsnämnden i Örebro Län, Statens kulturråd, Konstnärnämnden, Sveriges Författarfond, Statens Konstråd, Statens Konstmuseer, Sveriges Television, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Danscentrum, Filmcentrum, Författarcentrum Riks, Illustratörcentrum, Konsthantverkscentrum, Konstnärscentrum, Konstnärscentrum Syd, Musikcentrum Riks, Musikcentrum Väst, Teatercentrum, Översättarcentrum, Arbetsgruppen för Dansares Yrkesbyte, Konstfrämjandet, Föreningen Svenska Tonsättare, Konstnärernas riksorganisation, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och industriformgivare, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Landsorganisationen (LO), Oberoende Filmars Förbund, Sveriges Arbetsgivareföreningen, Svenska Danspedagogförbundet, Svenska Fotografers Förbund, Svenska Journalistförbundet, Svenska Konstnärsförbundet, Svenska Musikerförbundet Kulturarbetarförbundet, Svenska Teaterförbundet, Svenska Akademikers Centralorganisation (SACO), Sveriges Dramatikerförbund, Sveriges Författarförbund, Sveriges Yrkesmusikerförbund, Teatrarnas Riksförbund och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO).

Därutöver har skrivelser gällande betänkandet inkommit från Kungliga Akademien för de fria konsterna, Dansens Hus, Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), Musikhögskolan i Piteå, Stiftelsen Galleri Enkehuset, De Konstnärliga Högskolorna i Stockholm, Fotograficentrum och galleri Index, KORDA Moving Arts, Trygghetsrådet, Folkparkerna i Sverige/Folkets Hus Riksorganisation och Riksföreningen för Folkmusik och Dans.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet Generella konstnärsstöd (SOU 1997:184)

Prop. 1997/98:87
Bilaga 5

Kammarrätten i Göteborg, Riksförsäkringsverket, Kammarkollegiet, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Riksskatteverket, Danshögskolan, Hö gskoleverket, Dramatiska Institutet, Kungliga Konsthögskolan, Konstfack, Operahögskolan, Malmö Hö gskola, Arbetsmarknadsstyrelsen, Länsarbetsnämnden i Örebro Län, Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Sveriges författarfond, Svenska rikskonserter, Statens Konstråd, Statens Konstmuseer, Röhsska museet, Svenska Filminstitutet, Sveriges Radio, Sveriges Television, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Danscentrum, Författarcentrum Riks, Illustratörcentrum, Konsthantverkscentrum, Konstnärscentrum Syd, Musikcentrum Riks, Musikcentrum Väst, Teatercentrum, Översättarcentrum, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS), Konstfrämjandet, Föreningen Svenska Tonsättare, Konstnärernas Riksorganisation, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och industriformgivare, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Landsorganisationen (LO), Oberoende Filmars Förbund, Sveriges Arbetsgivareföreningen, Svenska Danspedagogförbundet, Svenska Fotografers Förbund, Svenska journalistförbundet, Svenska Konstnärsförbundet, Svenska Musikerförbundet Kulturarbetarförbundet, Svenska Teaterförbundet, Svenska Akademikers Centralorganisation (SACO), Sveriges Dramatikerförbund, Sveriges Författarförbund, Sveriges Yrkesmusikerförbund, Teatrarnas Riksförbund och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO).

Därutöver har skrivelser gällande betänkandet inkommit från Kungliga Akademien för de fria konsterna, Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), STIM/Svensk Musik, Stiftelsen Galleri Enkehuset, Svenska Musikrådet, De Konstnärliga Högskolorna i Stockholm, Folkparkerna i Sverige/Folkets Hus Riksorganisation, Grafiska Sällskapet, Riksföreningen för Folkmusik och Dans, Sveriges Konstföreningars Riksförbund (SKR) och Kungliga Musikaliska Akademien.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över betänkandet Fonogramersättning (SOU 1997:140)

Prop. 1997/98:87
Bilaga 6

Hovrätten för Övre Norrland, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, Kungliga Musikaliska Akademien, Bild Ord Not Upphovsrättslig Samorganisation (BONUS), Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI), Föreningen Svenska Tonsättare, Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik (SKAP), Föreningen Svenska Tecknare, Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Svenska Fotografers Förbund, International Federation of the Phonographic Industry/Svenska gruppen (IFPI), Svenska Kommunförbundet, Svenska Musikerförbund Kulturarbetarförbundet, Svenska Musikförläggareföreningen, Sveriges Allmänna Biblioteksförening, Sveriges Författarfond, Sveriges Författarförbund och Musikcentrum.

Därutöver har skrivelse gällande betänkandet inkommit från Svenska Teaterförbundet.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 mars 1998

Närvarande: statsrådet Peterson, ordförande, och statsråden Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Johansson, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros.

Föredragande: statsrådet Ulvskog

Regeringen beslutar proposition 1997/98:87 Konstnärernas villkor